

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Szakértői bizonyítás az 1956-os megtorlási
perekben**

**Sziklai Sándor halálának ügyében készült
szakvélemények tükrében**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/12/7

NYILATKOZAT

Ezúton kijelentem, hogy a dolgozat elkészítéséhez mesterséges intelligencia segítségét nem vettem igénybe.

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS.....	5
II. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKA	6
III. A KONCEPCIÓS PEREK JELLEMZŐI	8
IV. A KORSZAK ANYAGI-ÉS ELJÁRÁSJOGI SZABÁLYAI.....	11
V. AZ ESEMÉNYEK TÖRTÉNETI REKONSTRUKCIÓJA	12
V.1. AZ ESEMÉNYEK HELYSZÍNE	12
V.2. AZ ELHUNYTA: SZIKLAI SÁNDOR ÉS KISS LAJOS	14
V.3. AZ ESEMÉNYSOR VIZSGÁLATA.....	14
V.4. A VISSZAEMLEKEZŐK VÉLEMÉNYE.....	16
V.5. IGAZSÁGÜGYI ORVOSSZAKÉRTŐI VÉLEMÉNYEK.....	17
<i>V.5.1. A halottszemlét végző orvos vizsgálata és véleménye</i>	<i>18</i>
<i>V.5.2. Budvári Róbert és Földes Vilmos igazságügyi orvosszakértők boncolás alapján adott véleménye</i>	<i>18</i>
<i>V.5.3. Sziklai Sándor boncjegyzőkönyve.....</i>	<i>19</i>
<i>V.5.4. Kiss Lajos boncjegyzőkönyve</i>	<i>20</i>
VI. FEHÉR ISTVÁN ÉS TÁRSAI ÜGYÉBEN LEFOLYTATOTT BÜNTETŐELJÁRÁS	20
VI.1. NYOMOZÁS A BM ORK POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLY VIZSGÁLATI OSZTÁLYA	20
VI.2. ELJÁRÁS A FŐVÁROSI BÍRÓSÁGON	22
<i>VI.2.1. Új szakértő és új szakértői vélemény megjelenése az eljárásban.....</i>	<i>24</i>
VI.3. A LEGFELSŐBB BÍRÓSÁG NÉPBÍRÓSÁGI TANÁCSA ELŐTTI ELJÁRÁS	29
VII. A PERÚJÍTÁS LEHETSÉGES OKAI.....	31
VIII. ÖSSZEGZÉS	33
MELLÉKLET: DR. KELEMEN ENDRE BIBLIOGRÁFIAI ADATAI.....	35
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	38

*Be röögösek e kanyarok, ösvények
Mi útjaink, Sziklai ezredes,
Halott elvtárs, legyilkolt kommunista!
S miféle vad, fertelmes végzet ez:
Gyáva és szennyes söpredéktől, melynek
Hite - a zseb, elesni esztelen...
Megölt elvtársunk, messze kéne mennem,
Amíg magányos sírod meglelem.¹*

Madarász Emil: Sziklai ezredes (részlet)

¹ MADARÁSZ Emil: *Sziklai ezredes*. In. Szabad hazánkért, Zrínyi Kiadó, Bp. 1957.

I. Bevezetés

Bár az 1956-os októberi forradalomról egyre több ismeretünk van, egyes események megítélése máig nem egyértelmű. Másképpen emlékszik rá vissza, aki átélte és másképpen vélekednek róla ennyi év távlatából a történészek. Egy dolog azonban biztos: 1956 volt az első kísérlet a kommunista elnyomás megingatására, az első csapás, mely megingatta a „nagy Szovjetuniót”. Rengeteg ismert és ismeretlen hős áldozta fel életét a hazáért, a szabadságért – áldozatuk nem volt hiába.

Az 1956-os eseményeket megtorlási perek követték. A forradalom leverését követően több tízezer ember ellen indult büntetőeljárás az 1956. október–novemberi szerepvállalásukért, ötvenhat eredményei és szellemisége melletti aktív, de akár csak passzív kiállásukért. A megtorlási perek volumenéről, számszerűségéről sok ellentmondásos adat és nézet terjedt el azóta. A történetek tényszerű tisztázása érdekében a Nemzeti Emlékezet Bizottság, a Kúria és a Legfőbb Ügyészség 2016-ban egy közös adatbázist hozott létre.² Az adatbázis célja kettős: egyrészt a megtorló események tényszerű bemutatása, másrészt az áldozatok emlékének megőrzése. Minden megtorlásban érintett ember sorsa egyformán fontos, még a felmentéssel végződött eljárások mögött is tragédiák sorozata húzódhat meg.

A perbe fogottak mellett családtagjaik és barátaik is megszenveték a kommunista hatalom bosszúját, s leszármazottaik is évtizedekig bőrükön érezték az ebből fakadó hátrányokat. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy valamennyi per nyilvánossá tétele és feldolgozása elvileg és gyakorlatilag is lehetetlen, ezért az adatbázis ennél szűkebb kört tár elénk. Csak az 1956-os megtorlási perek halálos ítéleteit tartalmazza, azonban azokhoz kapcsolódóan igyekeztek minden fellelhető levéltári forrást nyilvánosságra hozni. Rákereshetünk elítéltekre, ügyészekre, bírókra, de akár konkrét perekre is. Jelenleg az adatbázisban 275 per iratanyaga, 1734 vádlott, 1173 nyomozó, 238 ügyész 88 tanácsvezető bíró, 374 ülnök, népbíró, bíró és 231 kivégzett adatai találhatóak meg.

Véleményem szerint ez egy kiváló kezdeményezés, és az iratok részletes feldolgozása már-már megkerülhetetlen korunk kutatói számára. Politikai és társadalomtudományi szempontból is igen jelentősek, hiszen ezen szomorú és kegyetlen események is részét képezik történelmünknek és nemzeti emlékezetünknek.

² Forrás: Perek 56'. Elérés: <https://perek56.hu/ords/f?p=1051:1> (utolsó megtekintés: 2024. 10. 31.)

II. A témaválasztás indoka

A peranyagok közül Fehér István és társainak perét³ dolgoztam fel. Ezen ügybe közvetlen bepillantást nyerhettem konzulensem⁴ révén, részletesen áttanulmányozhattam a periratokat és betekinthessem az ezekben elfekvő szakértői vélemények utólagos elemzésébe is, amelyet a Nemzeti Emlékezet Bizottság és a Károli Gáspár Református Egyetem által felállított szakértői munkacsoport vizsgált 2022-2024 között.⁵

„A perben – a megtorlás számos más eljárásához hasonlóan – azon irányelv következtében került sor halálos ítéletek kiszabására, amely szerint legalább annyi „ellenforradalmárt” kellett halálra ítélni, ahány áldozatot az „ellenforradalom” történései az adott területen a munkáshatalom részéről követeltek.”⁶

„1985. szeptember 25-én Moszkvában találkozott Mihail Szergejevics Gorbacsov és Kádár. A magyar politikai élet meghatározó egyénisége- visszatekintve az 1956. november 4-ét követő időszakra- így summázta véleményét: „hoztunk szigorú rendelkezéseket is. Kb. 280 emberre szabtak ki halálos ítéletet a törvény értelmében. A bíróságok munkájába a párt nem avatkozott be, de amikor a halálos ítéletek száma elérte az ellenforradalmi eseményekben ártatlanul elhunytak számát, arra kértem az elvtársakat, hogy álljanak le.”⁷

1956. október 26-án Budakeszin meghalt Sziklai Sándor ezredes, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum parancsnoka és vele együtt élő apósa, Kiss Lajos, aki a Hazafias Népfront községi elnöke volt. Halálukért tizenhét vádlottat állítottak bíróság elé. Első fokon két halálos ítélet született, mivel azonban Fehér István és Tóth Miklós külföldre távozott (akkor, a per során ismeretlen helyen tartózkodtak), őket távollétükben sújtották vele, az ítéletet nem lehetett végrehajtani. A másodfokú eljárás során további két halálos ítéletet szabtak ki, az országból szintén elmenekült Tóth Lajosra és Horváth Zoltánra. Takács Kálmán és Bokor János első fokon

³ Budapest Főváros Levéltára, XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz, Fehér István és társai, Fővárosi Bíróság B.XIII.1990/1957 ügy iratai, illetve Legfelsőbb Bíróság népbíróági Tanács Nbf. III.5110/1958 ügyszámok alatt (Továbbiakban: Periratok)

⁴ KOVÁCS Gábor - SZÉCSI András: *Sziklai Sándor halálának orvosszakértői elemzése a korabeli szakértői vélemények alapján*. In: Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben*. Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel? (kézirat megjelenés alatt, felhasználása a szerzők engedélyével történt, pontos oldalszám jelenleg nem hivatkozható)

⁵ „Szakvélemények felhasználásának elvi és gyakorlati kérdései a végrehajtott halálos ítélettel lezárt politikai perekben” c. kutatási projekt a Nemzeti Emlékezet Bizottság és a Károli Gáspár Református Egyetem közreműködésével (2022-2024)

⁶ Forrás: Perek 56'. Elérés:

https://perek56.hu/ords/f?p=1051:2:8311707717325:::2:P2_PER_ID,P2_SZEMELY_ID:81471,80936 (utolsó megtekintés: 2024. 10.31.)

⁷ Kádár és Gorbacsov első találkozása, Moszkva, 1985. szeptember 25-én. Közzéteszi: Valerij Muszatov. *História*, 1993. 3.sz. 24.o. Idézi: Zinner Tibor: *A kádári megtorlás rendszere*, Hamvas Intézet, 2001. 8.o.

tizenöt, illetve tizenegy év börtönbüntetést kaptak. Az elsőfokú tárgyalás végén az ügyész rájuk nem kért halált, mindkettőjük bűnösségét izgatásban és szándékos emberölésben látta bizonyítottnak, hiányoztak tehát azok a vádpontok (szervezkedés és gyilkosság), amelyek alapján a halálos ítéleteket a bíróság meghozhatta volna. Ügyvédek annyira nem látták bizonyítottnak védenek bűnösségét, hogy Takácsé felmentést kért, Bokoré pedig enyhe ítéletet hullagyalázásért. Az ügyész tudomásul vette az ítéletüket, és egyikük ellen sem jelentett be fellebbezést sem az ítélet megváltoztatásáért, sem súlyosításért.

A másodfokú tárgyaláson Takács, Bokor és további öt társuk visszavonta fellebbezését, így esetükben az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedett. 1958. szeptember 22-én a Legfőbb Ügyészség törvényességi óvást emelt. Ennek következményeként november 3-án a Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsa hatályon kívül helyezte a korábbi ítéletet, s Takácsra és Bokorra halálbüntetést szabtak ki. 1958. november 6-án, a Kozma utcai börtön udvarán végezték ki őket.

A feldolgozott büntetőeljárást a történettudomány gyakran „Sziklai ügyként” említi ezért a dolgozatban is használom ezt a terminológiát.

Az eseményeket több kutató is megkísérelte rekonstruálni, így – időrendi sorrendben talán elsőként – nem sokkal a rendszerváltást követően Horváth Miklós⁸, valamint Fazekas Eszter-Móza Katalin⁹ szerzőpáros publikálták a kutatásaik során feltárt ellentmondásokat. Később Speck István¹⁰ a Hadtörténelmi Közleményekben, majd Eörsi László több lapban is publicisztikát közölt a témában,¹¹ amelyet Horváth Miklós reflexiója követett¹². A hivatkozott munkákban az eseményekről és azok mikénti megítéléséről, valamint Sziklai és apósa halálának körülményeiről alapjaiban is különböző megállapításokat olvashatunk, csakúgy, mint a bírósági eljárás jegyzőkönyveiben, illetve a tanúk vallomásában,¹³ vagy a szakértők véleményében. A halál okára nézve két különböző véleménnyel találkozhatunk: az egyik szerint Sziklai Sándor halálát önkezdő koponyalövés okozta, a másik szerint kézigránáttól származó nem halálos fejsérülése keletkezett, majd további bántalmazás, rugdosás és fejének a lépcső fokaihoz ütése miatt következett be halála.

⁸ HORVÁTH Miklós: *A Sziklai-ügy véget ért?* Magyar Nemzet, 1991. február 26.

⁹ FAZEKAS Eszter - MÓZA Katalin: *Sziklai-dosszié 1956-1990*. Pest Megyei Hírlap, 1990 (részletekben)

¹⁰ SPECK István: *A „Sziklai-ügy” - Budakeszi, 1956*. Hadtörténelmi Közlemények, 2011, 1. sz. 183-218. o.

¹¹ EÖRSI László: *A Sziklai-mítosz*. Budakeszi 1956. Élet és Irodalom, 2021.06.18. valamint Uő: *A Sziklai-legenda*. Budakeszi, 1956. Betekintő, 2021/4, 9-31. o.

¹² HORVÁTH Miklós: *Jegyzetek a Sziklai-ügy margójára*. Rendszerváltó Szemle, 2022. 3-4., 120-140. o., Uő: *A múlt másképpen lesz!? Még néhány jegyzet a Sziklai-ügy margójára*, Rendszerváltó Szemle, 2023/4, 83-91. o.

¹³ Budapest Főváros Levéltára, Fehér István és társai, Fővárosi Bíróság B.XIII.1990/1957 ügy iratai, illetve Legfelsőbb Bíróság népbíróági Tanács Nbf. III.5110/1958 ügyszámok alatt (Továbbiakban: Periratok)

Ami kétségtelen tény, hogy 1956. október 26-án Sziklai Sándor budakeszi otthonában máig vitatott körülmények között apósával együtt életét vesztette.

Tehát, máig nem egyértelmű a Sziklai-ügy megítélése. Mi történt a Sziklai házban? Konceptciós volt-e az ügyet követő per vagy sem? Mitől konceptciós valójában egy konceptciós per? Ezekre a kérdésekre keresem a választ dolgozatomban jegyzőkönyvek, vallomások, orvosszakértői vélemények és boncjegyzőkönyvek elemzésével.

A korábban ezzel az üggyel foglalkozó kutatók, Eörsi László, Speck István és Horváth Miklós egyike sem elemezte a sérüléseket, véleményük néhol talán elfogult lehet egymás és 1956 irányában.

III. A konceptciós perek jellemzői

A konceptciós perek olyan büntetőeljárások, amelyekben bizonyos politikai cél elérése érdekében bűnösség nélkül, jogsértő módon hoznak elmarasztaló ítéletet. Előre megtervezett, fiktív tényállások, manipulált bizonyítékok jellemzik. A terheltnek esélye sincs a menekülésre az állami igazságszolgáltatás karmai közül, sorsa gyakorlatilag megpecsételődött. Példát statuálnak sorsával, ezzel próbálják fegyelmezni a társadalmat, a közhangulatot az elítéltek ellen fordítani. A pereket általában az anyagi és eljárásjogi szabályok megsértésével bonyolítják le, ám amorális jogszabályokra is bőven találunk példát a történelemben.¹⁴

Az első konceptciós perek a közvélekedéssel szemben nem az 56'-os forradalom után zajlottak. Gyökerük sokkal régebbi: az athéni demokrácia. Az ókori politikai berendezkedésben sem volt szokatlan, hogy háborús fenyegetés okán vagy a számukra „szent államrend” védelme érdekében megrövidítsék a tárgyalást, esetleg tárgyalás nélkül hozzanak ítéletet.¹⁵ A korszak leghíresebb pere egyértelműen Szókratészé, akit istentelenség vádjával ítélték halálra ie. 399-ben.

A középkor egyik leghíresebb pere a templomos lovagok elleni eljárás, amelyben Szép Fülöp és V. Kelemen pápa feloszlatták a lovagrendet, tagjait pedig máglyahalálra ítélték.

¹⁴ HORVÁTH Attila: *Konceptciós perek a szovjet típusú diktatúrákban*. in. <https://rubicon.hu/cikkek/konceptcios-perek-a-szovjet-tipusu-diktaturakban> (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

¹⁵ SAMONS, L., *What's Wrong with Democracy? From Athenian Practice to American Worship*. University of California Press, 2004. 12. o. és 195. o.

A mai értelemben vett koncepciók perek Sztálin nevéhez fűződnek, annak mintájára vették át a kommunista országok.¹⁶ Sajátosságuk, hogy a leszámolás mellett a vád beismerésének is nagy jelentősége volt, hiszen ezzel igazolták a potenciális ellenségképet. A büntetőjogot az osztályharc eszközének tekintették, a beismerő vallomást a bizonyítékok királynőjének. Ezeket az elveket már nem volt nehéz jogszabályokkal körülbástyázni, majd vádat építeni rájuk. A klasszikus jogelveket, mint például a „nullum crimen sine lege” szinte semmibe vették.¹⁷

Koncepciók pereken belül megkülönböztetünk konstruált és tendenciózus pereket.¹⁸ A konstruált perek eleve hamis bizonyítékon alapulnak, míg a tendenciózusoknál a jogszabályok vagy a törvény kiforgatásával érik el céljukat. A közös vonás bennük, hogy előre megtervezett politikai koncepció miatt indítják őket.

Forgatókönyvük általában az alábbiak szerint alakult: A politikai rendőrség nyomozati tervet készített, amelyben egy fiktív tényálláshoz illesztették az ügy szereposztását, mint egy színházi darabban. Voltak vádlottak, tanúk és egyéb eljárási szereplők is, minél hitelesebb és valóságosabb legyen az eljárás. A tanúk nagy százalékban megzsarolt vagy megfélemlített emberek voltak, saját magukat és a családjukat fenyegető veszély elkerülése védelmében vettek részt az eljárásban. Ezután kitaláltak egy tényállást, az ügyész vádat emelt, a bíróság meghozta (az előre meghatározott) ítéletét.

A konstruált pereknél fordított sorrendet alkalmaztak. A politikai vezetés először a koncepciót találta ki (tehát kit és miért kell elítélni), ezután kezdtek hamis bizonyítékok gyűjtésébe, majd a vallomás kikényszerítésébe. Az így meghozott ítéletek kémkedésről, politikai összeesküvésekről, árufelhalmozásról vagy a rendszer megdöntéséről szóltak. A módszer egyszerre volt gyors és hatásos: egy házkutatással bíróság elé állítható volt bárki.

A tendenciózus eljárás, mint már említettem a jogszabályok szándékos félreértelmezésén alapult. Ezen jogszabályok olyan dolgokért is büntették az elítélteket, amikért más demokratikus berendezkedésű országokban nem. Így könnyű volt kiforgatni, adott esetben megmásítani őket.

¹⁶SZTAKÓ Zsolt: *A sztálini koncepciók perekről a Prágai Magyar Hírlapban*. in. <https://felvidek.ma/2018/03/21/a-sztalini-koncepcios-perekrol-a-pragai-magyar-hirlapban/> (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

¹⁷ZINNER Tibor: *XX. századi politikai perek*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999. 31.o.

¹⁸HORVÁTH Attila: *Koncepciók perek a szovjet típusú diktatúrákban*. in. <https://rubicon.hu/cikkek/koncepcios-perek-a-szovjet-tipusu-diktaturakban> (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

A koncepciók peres formailag is igen változatosak voltak. Egy részük titokban zajlott teljes nyilvánosság nélkül, még az ítéletről sem tájékoztatták a hozzátartozókat. Bizonyos esetekben azonban engedélyezték a hozzátartozók, egyéb érdeklődők jelenlétét elrettentés céljából. Néhány kiválasztott vádlottal például igyekeztek statuálni: szovjet mintára kirakatpereket folytattak le. Ilyenkor a sajtó már a tárgyalás előtt büntetésnek nyilvánította a vádlottat, az újságok minden létező negatív jelzővel illették. A pert színvonalasság jellemezte, a szereplők tanult színészek módjára mondták fel az előre megírt forgatókönyvet.¹⁹

„Arra kell törekednie a bíróságnak, hogy a tárgyalóteremben érezhető legyen annak a drámai feszültségnek a légköre, amelyet az osztályharcnak a tárgyalóteremben lefolytatott szakasza a jelenlévőknek érzés- és gondolatvilágában kifejt. [...] A bíróságnak gondolni kell arra, hogy az emberek legnagyobb részben életükben csupán egy-két alkalommal jönnek el a bíróságra, és az itteni élmények számukra maradandóak lesznek. A bírói tárgyalás nevelő hatása a gyakorlatban észlelhető, közvetlenül is.”- nyilatkozta Olti Vilmos 1952. szeptember 27-én a Pest Megyei Bíróságon.

És ha ez még nem lett volna elég, néhány tárgyalást manipulált rádióadással majd propagandaanyagokkal közvetítették a nyilvánosság felé. Amiről viszont mindenki hallgatott, az a tanúk sorsa. A koncepciók peres tanúit ugyanis titkos mellékperekben ítélték el.²⁰ A mellékperekben pedig a vádak éppoly hamisak és súlyosak voltak, mint a kirakatperekekben, ha nem hamisabbak és súlyosabbak.²¹

A korábban ismertetettekből kitűnik, hogy az általános jogtörténeti nézőpont szerint a koncepciók peres lényegét a jogszabályok szándékos félreértelmezése, az eljárási szereplők jogainak semmibevétele, a vallomások kiforgatása, a forgatókönyvszerűség, színvonalasság, előre megtervezettség adták. Dolgozatomban keretében vizsgált ügyben ugyanakkor első áttekintésre semmi rendkívüli nem észlelhető. A korabeli jogszabályok által meghatározott keretek között zajló kontradiktórius eljárás képe rajzolódik ki előttünk a büntetőeljárásjog által rögzített nyomozati, ügyészi, bírósági szakaszokkal. A tanúk vallomásai hitelesnek tűnnek, életszerűek, nem vetődik fel, hogy azok előre konstruált szövegek lennének, tehát összességében valóságosnak hatnak. A védők is aktív szerepet játszanak, számos lényegi indítványuk és érdemi észrevételük van. Ugyanakkor, amint azt Eörsi László, Horváth Miklós

¹⁹ HORVÁTH Attila: *Koncepciók peres a szovjet típusú diktatúrákban*. in. <https://rubicon.hu/cikkek/koncepcios-peres-a-szovjet-tipusu-diktaturakban> (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

²⁰ HORVÁTH Attila: *Koncepciók peres Magyarországon*. in. Bonum Publicum, 53-55.o

²¹ ZINNER Tibor: *Adalékok a magyarországi koncepciók pereshez*. História klub füzetek 3. Székesfehérvár, 1988. 34.o.

és Speck István korábban hivatkozott tanulmányából ismerjük: már viszonylag korán felvetődött, hogy a látszólag jogszerűen lefolytatott eljárás során mégsem a valóságnak megfelelő tényállást állapítottak meg. A megállapított tényállás, és a valóságban történtek szembenállását a tanúvallomások eltérésében, az elmondottak ütköztetésében és a periratban elfekvő néhány helyszíni szemlefoto, és a szemlejegyzőkönyv ellentmondásaival próbálták megragadni, azonban mindezek összességükben sem voltak elegendőek ahhoz, hogy az eseménylánc bármelyik verzióját kétséget kizáróan bizonyítsák, vagy egyes elemeket kizárjanak. Az eljárás koncepciójára legfeljebb gyanú szintjén merült fel, azt azonban kétségtelenül igazolni nem lehetett.

IV. A korszak anyagi-és eljárásjogi szabályai

Az 1956-os forradalom utáni megtorlás lényeges átalakulást hozott az igazságszolgáltatásban és a jogalkotásban egyaránt, a tömeges ügyforgalom miatt törvényerejű rendeletekkel igyekeztek pótolni a kialakult joghézagokat, illetve a bírósági szervezetrendszert is átalakították. A rendkívüli helyzetben statárium, más néven rögtönbíráskodás kezdődött az 1956. évi 28. törvényerejű rendelet értelmében. Ezen rendelet és annak kiegészítése alapján ugyanis gyilkosság²², szándékos emberölés, gyújtogatás, rablás (fosztogatás), közérdekű üzemek vagy a közönség életszükségletének ellátására szolgáló üzemek szándékos megrongálásával elkövetett bűntett vagy ezeknek a bűntetteknek a kísérlete, illetve lőfegyver, lőszer, robbanószer, illetőleg robbanóanyag engedély nélküli tartása esetén rögtönbíráskodást rendeltek el. A rögtönbíráskodás részletes szabályait egy alacsonyabb szintű jogszabály, a 6/1956. kormányrendelet tartalmazta, amely szerint az eljárás leghosszabb időtartama háromszor huszonnégy óra lehetett, az eljárás a szóbeliségre és a nyilvánosság teljes kizárására épült. A tárgyaláson az ügyész szóban terjesztette elő a vádat, a bíróság ítélete ellen fellebbezésnek nem volt helye. Az elítéltet kegyelemre az eljáró bíróság ajánlhatta, ám amennyiben úgy látta, az elítélt nem jogosult a kegyelemre, a büntetést az ítélet kihirdetését követő két órán belül végre is hajtatta.²³ A statáriumot az 1957. évi 63. számú törvényerejű rendelet szüntette meg.²⁴

Az eljárások „egyszerűsítését és gyorsítását” az 1957. évi 4. számú törvényerejű rendelet vezette be, mely 1957. január 15-től június 15-ig volt hatályban. Ez a jogszabály kvázi

²² A mai büntetőjogban ez a terminus technicus ismeretlen, azonban az akkor hatályos jog (a Csemegi-kódex óta) így nevezte az előre kitervelten elkövetett szándékos emberölést.

²³ NAGY Szabolcs: *Emlékkönyv II. A Veszprémi törvényszék története 1945-1990*. Veszprém, 2020. 70. o.

²⁴ HORVÁTH Ibolya - SOLT Pál: *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez*. 2. Budapest, 1992. 745-751. o.

kiegészítője volt a katonai rögtönbíráskodásnak, hatáskörébe a betöréses lopás, a közlekedés szándékos veszélyeztetése, az államrend elleni szervezkedés, a lázítás és a hűtlenség tartoztak. A megyei és fővárosi bíróságokon külön tanácsokat állítottak fel, ezek gyorsított eljárásban működtek. Ezen eljárásban elbírált büntettek büntetése halál volt, de a bóróságok enyhíthettek is büntetésen.

A dolgozatomban vizsgált eljárásban – azaz a Sziklai-ügyben – sokkal inkább releváns, az 1957. évi 34. törvényerejű rendelet, amely a népbírói tanácsok felállításáról és a gyorsított eljárásról is rendelkezik. E törvény 1957. június 3-án lépett hatályba és teljesen új alapokra helyezte jogi természetű megtorlást. Népbírói tanács a Fővárosi Bíróságon, a Pest Megyei Bíróságon, a győri, a miskolci, a pécsi és a szegedi székhelyű megyei bíróságokon működött, egy tanácsvezetőből és két népbíróból állt. Fontos leszögezni, hogy közülük csak a tanácsvezető volt szakképzett bíró, a két népbíró teljesen laikus elem volt az eljárásban.²⁵

Hatáskörüket a törvény szinte korlátlanra tette. Kiterjedt az államrend elleni szervezkedésre és az erre irányuló szövetkezésre, a lázadásra, a robbanóanyaggal, lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélésre, a hűtlenségre, a közüzem működésének szándékos megzavarására, a gyújtogatásra, a közlekedés szándékos veszélyeztetésére, a gyilkosságra, a szándékos emberölésre, a betöréses lopásra és a rablásra is, ergo majdnem mindenre. Ezek mind lehetőséget adtak a gyorsított eljárásra, a terhelt vádirat mellőzésével való bíróság elé állítására. A bíróság halálbüntetést, életfogytig vagy öt évtől tizenöt évig tartó szabadságvesztést szabhatott ki, további enyhítésnek semmilyen körülmények között nem volt helye.²⁶

V. Az események történeti rekonstrukciója

V.1. Az események helyszíne

Ahhoz, hogy jobban megértsük ezt az igencsak bonyolult, szövevényes és hézagokkal teli ügyet, először Budakeszi történetét kell megértenünk.

Amilyen virágzó településnek indult a honfoglalás korában, olyannyira súlytotta a történelem török megszállással, járványokkal és még számos balsorssal.²⁷ A legnagyobb csapást a második

²⁵ ZINNER Tibor: *A magyar nép nevében? Tanulmányok népbírói tanácsokról, jogászokról, diktatúráról*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2021. 38.o.

²⁶ MIKÓ Zsuzsanna: *A forradalom utáni megtorlás bírósági és ügyészégi szervezete, 1956–1961*. In: Történelmi Szemle, XLVIII. évf. 2006/1-2. 130.o.

²⁷ DARKÓ Jenő: *Budakeszi története (1000-tól 1766-ig)*. In: <https://amikisvarosunk.hu/2013/04/03/budakeszi-tortenete-1000-tol-1766-ig/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 04.)

világháború jelentette a város életében. A harcokban rengeteg lakos veszett oda, a veszteségeket pedig az őslakos svábok kitelepítése is fokozta.

A városban 1946. március 19. és 25-e között zajlott le a németek internálása, melynek során hat nap alatt közel négyezer lakos kényszerült otthona elhagyására. Az elűzöttek csak egy 50 kilós csomagot vihetek magukkal, addigi életük munkáját maguk mögött kellett hagyniuk. Marhavagonokban utaztatták őket napokon keresztül, majd Baden-Württemberg tartományba érkeztek, az amerikai megszállási zóna területére.

Itt sem bántak velük emberhez méltó módon, magyar cigányoknak gúnyolták őket a németek. Úgy válogattak közöttük, mint a piaci árusnál szokás.²⁸ Ám igen hamar saját lábukra álltak, sokaknak már pár éven belül saját háza és autója is volt.

Budakeszin a kitelepített svábok helyére partizánokat, valamint háborús ellenállók családrait költöztették, akikre a helyiek érthető okok miatt nem néztek jó szemmel. A szemtanúk szerint borzasztó volt végignézni, ahogy a barátaik és rokonaik otthonába hirtelen idegenek költöztek, számos visszaélésről is beszámoltak az elűzöttek itthon hagyott vagyontárgyaival szemben. A lakosság körülbelül 60%-a cserélődött ki, az utcákat a félelem levegője járta át.

A Sziklai-ügy idején 1956-ban már tíz éve állt fenn ez az állapot. A társadalom két részre oszlott, a párt telepesei és a helyi svábok álltak szemben egymással. Október 23-án éleződtek ki igazán az ellentétek. A diktatúra ellenzői nyílt fenyegetést intéztek Türk Mihály párttitkár és Sziklai Sándor ezredes, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum igazgatója házára röpcédulák formájában. Vértürdőt, bitófát ígértek a „sváb vagyon bitórlóinak”²⁹, rajtuk kívül más kommunistákat is szidalmazták az utcán.

Másnap este fiatalok egy csoportja fegyverekkel tért vissza a fővárosból. Élükön a 25 éves Mártíry László, esztergályos volt. Folytatni akarták a harcot a következő napon, de kevesellték felszerelésüket ezért elhatározták, hogy betörnek az MDP helyi székházába utánpótlásért. Az ott tartózkodó pártvezetőséget nem érte felkészületlenül a támadás, mégsem támadtak rájuk. A fiatalok könnyűszerrel szereztek meg tőlük fegyvereiket, de még ezzel sem elégedtek meg.

²⁸ HUBER - SZABÓ Lőrinc: *A németek kitelepítése- 1946.* In. <https://hirmondo.budakeszi.hu/a-nemetek-kitelepítése-1946/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 04.)

²⁹ EÖRSI László: *A Sziklai-legenda.* In. Betekintő, 15. évf. 2021/4. 9-10. o.

Október 26-án 10 óra tájékán egy körülbelül 4-5 fős csoport érkezett a korábban említett Sziklai ezredeshez, hogy megszerezzék tőle is a fegyverét. Máriy úgy tudta golyószórót is rejteget, így az erőszakos módszerektől sem riadtak vissza.

V.2. Az elhunytak: Sziklai Sándor és Kiss Lajos

Sziklai Sándor 1895. december 27-én született a Csanád megyei Tornyan egy bérescsaládban. A forradalom idején feleségével, gyermekeivel, anyósával és apósával, Kiss Lajossal élt együtt Vöröshadsereg úti házukban. Hatvanegy éve alatt sok mindent megélt már. Volt hadifogoly, katona, egyetemi tanár, sőt még a spanyol polgárháborúban is harcolt.³⁰ 1956-ban a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokává nevezték ki, ám gyakorlatilag Maléter Pál fennhatósága alatt állt az intézet. Sziklai csak előadásokat tartott, a marxizmus-leninizmus tanait hirdette szüntelen. Nem állt kifejezetten közkedvelt személy hírében, hatalmi gögöt, ellenszenvet láttak benne az emberek. A helyi csapos így nyilatkozott róla: „Ő volt a legmagasabb funkcionárius, őt azonosították a kormány politikájával. Tartottak tőle. Gépkocsival ment-jött mindennap”.³¹ Munkahelyén október 23-án látták utoljára, valószínűleg nem akart vagy mert bemenni a forradalmi fővárosba, hiszen Budakeszin is eléggé megváltozott a közhangulat.

A másik elhunyt, Kiss Lajos korábban a Tanácsköztársaság oldalán tevékenykedett, mely után román fogságba került. Szabadulása után Ausztriában, Jugoszláviában és Olaszországban is megfordult. 1945-ben közreműködött a földosztásban, később az üzemi bizottság, majd Budakeszin a Népfront elnökévé nevezték ki. Szinte mindenki kedvelte, ezt felesége is alátámasztotta: „a faluban bármerre jártunk, szívesen elbeszélgettek velünk az emberek”.³² A forradalom után azonban mindez népszerűtlenségbe csapott át egyik napról a másikra.

V.3. Az eseménysor vizsgálata

Az események történeti rekonstrukciója a periratok, a visszaemlékezések és a történeti, jogtörténeti elemzések alapján az alábbiakban foglalható össze:

Október 25-én, a cselekménysorozat előtti napon vendég érkezett a Sziklai házba Varjaski Milánné személyében. A család férfi tagjai éjszaka felváltva virrasztottak, fegyvereket

³⁰ LŐCSEI Gabriella: *Hatvanhárom éve történt*. In. <https://locsei.net/cikk438.html> (letöltés dátuma 2024. 03. 05.)

³¹ EÖRSI László: *A Sziklai-mítosz*. In. *Publicisztika*, LXV. évf. 2021/24. 1. o.

³² EÖRSI László: *A Sziklai-legenda*. In. *Betekintő*, 15. évf. 2021/4. 11. o.

készítettek elő: egy lapátot, egy baltát és egy csőre töltött pisztolyt, így várták a fiatalok támadását.

Másnap, október 26-án délelőtt 10 óra tájékán Márity és társai behatoltak a kapun. Csak néhányuknál volt fegyver, a lányoknál egyáltalán nem. Márity a bejárat ajtóhoz ment, zörgetett, követelte Sziklaitól a pisztolyát, de nem nyitottak neki ajtót. Egyre idegesebb lett, fenyegetőzött, majd egy kézigránáttal beverte az ajtó üvegét. *„Nem volt szándékomban Sziklai megölése, sem a kézigránát bedobása, ezt bizonyítja, hogy nem volt kibiztosítva a gránát, egyébként pedig veszélytelenebb módja is lett volna Sziklai megölésére. Az ablakot mérgemben törtem be”*³³ – vallotta később.

Erre Sziklai kapásból lőtt a pisztolyával, el is találta a férfit.³⁴ Márity a szemtanúk szerint rögtön hátraesett, legurult lépcsőn, súlyosan megsebesült. Még el tudott kúszni a kapuig, ahol felesége és társai azonnal kezelésbe vették és szanatóriumba vitték. Ám minden kezelés és műtét ellenére állapota sehogy sem akart javulni - március 10-én belehalt sérüléseibe.

Márity egyik barátja, név szerint Tóth Miklós a lövésre kézigránáttal reagált. A dobást alátámasztotta Fogarasi Zoltán műszerész is vallomásában: *„Amikor az első lövés eldördült, én is a házhoz közelebb szaladtam, és láttam, hogy Tóth Miklós kezében egy kézigránát van, amit a Sziklai-ház ablakán dobott be.”*³⁵

A házon belül történetekről az egyetlen túlélő szemtanú, Varjaski Milánné vallomása lehet mérvadó. *„Hallottam a szétzúzott üveg csörömpölését is, és közvetlenül utána elhangzott a robbanás is. Még ezután is volt néhány lövés, míg végül valami gyanús csend vált úrrá. Erre kimentem az előszobába és megláttam, hogy az előszobaajtó össze van törve. Sziklai Sándor a földön feküdt, Kiss ott állt, ahol előbb is [...] és mondta, hogy ő is megsebesült a lábán. Hozzáfűzte, hogy húzzam el Sziklait valamivel távolabb. Ebből arra következtettem, hogy ő feltételezte: a fiatalemberek betörnek az előszobába, és el fogják taposni Sziklait. Közvetlenül az előszobaajtó előtt nem voltak már ott ezek a fiatalemberek, dacára annak, hogy az előszobaajtón keresztül egy pillantást vettem az udvar felé. Ekkor azonban észrevettem, hogy a fiatalemberek tartanak egyet maguk közül, aki egészen össze volt rogyva, amiből arra következtettem, hogy az illető megsebesült. [...] Megkíséréltem, hogy Sziklai Sándort valamelyest elhúzzam, azonban nem sikerült, mert gyenge vagyok, ő pedig nagyon nehéz volt.*

³³ Márity László gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1956. november 29.

³⁴ Márity Lászlóné Gaál Ilona önvallomása, 1956. december 6.

³⁵ Márity Lászlóné Gaál Ilona tárgyalási tanúvallomása, 1957. augusztus 21.

Észrevettem rajta, hogy még lélegzik, ő azonban akkor már a végét járta. Észrevettem, hogy a homlokán nagy seb tátong, míg az arca egészen fekete volt a puskaportól. Megjegyzem, hogy én tudtam arról, hogy csak Sziklainak van pisztolya, ebben a pillanatban azonban észrevettem Kiss Lajosnál, aki azt kézben tartotta, más pisztolyt nem vettem ott észre. Kiss Lajos arcán mindkét orcáján egy-egy véres foltot vettem észre. Erre ő bement a konyhába, és ahhoz az ajtóhoz állt, amely a verandára vezet, azt mondván, hogy ő maga fogja megölni magát. Én akkor annyira fel voltam izgulva, hogy nem tudtam neki semmit sem felelni. [...] Odaillesztette a pisztolyt a jobboldali halántékára és elsütötte. Azonnal elesett az asztal és a verandára vezető ajtó között a földre. [...] Nem vettem észre, vajon ő a helyszínen meghalt-e, azonban ezekben a pillanatokban Sziklai Sándor még nem szenvedett ki. Én annyira megijedtem, hogy kimentem a verandára, azután az udvarra, illetve a kertbe [...] és ott elbújtam.”³⁶

E vallomás szerint Varjaskiné látta a haldokló Sziklait, de abban nem foglal állást, mi okozta a homlokán tátongó sebet, Kiss Lajos halálát viszont pontosan leírja. Azért emelem ezt ki, mert ez az egyik kulcs az egész ügy vasajtájához. A két férfi haláláról rengeteg teória és megítélés terjeng, melyek összeütközését kívánom feloldani a későbbiekben a boncjegyzőkönyvek ismertetésével.

Egy ember kegyetlensége is óriási mértéket tud ölteni, de egy feldühödött tömeg kegyetlensége egyszerűen határtalan. Így eshetett meg, hogy a még életben lévő Sziklait kirángathatták az utcára, karókkal agyonverhették, rugdoshatták, a házat pedig kifoszthatták. Valaki így szólt Sziklai teteménél: „Megérdemelte a csirkefogó, mert az az én lakásom volt.”³⁷

V.4. A visszaemlékezők véleménye

A két férfi halálával kapcsolatban több teória is terjengett a budakesziek körében. Mint már említettem, Kiss Lajos egy igen közkedvelt, Sziklai Sándor pedig egyenesen gyűlölt személy volt a városban, ezért rengeteg olyan pletyka kapott szárnyra, miszerint Sziklai megölte apósát, majd magával is végzett. De talán a legabszurdabb mégis Szováti Ferencné vallomása volt, melyben arról számolt be, hogy a fejbélövessel fekvő Sziklait felrántották a földről, aki erre válaszol beleharapott támadói kezébe. Így agyonverték, a Sziklai segítségére siető Kisst pedig Ács Vendel baltával verte fejbe.³⁸ Ez nyilvánvalóan hihetetlen, a többi vallomással összeegyeztethetetlen.

³⁶ Varjaski Milánné tárgyalási tanúvallomása, 1957. augusztus 17.

³⁷ Mihály István gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1957. február 5.

³⁸ Periratok 770-771. o.

Egy másik tanú gránátésőrről számolt be, egy harmadik pedig egyenesen tagadta, hogy bármilyen robbanást vagy fegyverlövést hallott volna aznap, de a közbeszéd mégis ettől a mondattól zengett: *„Kiss bácsi úgy halt meg, mint egy mártír, Sziklai Sándor pedig egy közönséges gyilkos”*³⁹

Végső soron Fehér István utólagos visszaemlékezését említeném meg, aki névadója lett az egész pernek és szerzője az előző mondatnak. Jogosan gondolhatjuk róla, hogy végre egy igazi szemtanú, ha elítélték biztosan hiteles forrás, ám vallomása mégis sántít. Ausztriából írt levelét olvasva az lehet a benyomásunk, hogy kissé összetéveszti magát Márittyal.⁴⁰ Azt állítja ő kopogott először a bejárati ajtón, majd hátulról a házba is bejutott, látta Kiss Lajos holttestét, le is takarta, sőt még azt a lövést is hallotta, amellyel elvileg Sziklai végzett magával miután megölte apósát. *„Én a mai napig megesküszöm akármilyen bíróság előtt, hogy a leírtak csak a teljes igazságot fedik. Senki oda gyilkossági szándékkal nem ment. Kiss bácsi úgy halt meg, mint egy mártír, Sziklai Sándor pedig egy közönséges gyilkos, aki a gyilkolás után elvette a saját életét”* – fejeződik be Fehér István levele.⁴¹

Fehér sosem ment be a házba, de még a közvetlen közelébe se. Ez olyan fontos részlet lett volna az ügy szempontjából, amit rajta kívül más is említett volna a hatóságoknak, mégsem szerepel senki más vallomásában.

V.5. Igazságügyi orvosszakértői vélemények

Az eseménysort feldolgozó történettudományi munkák érthető okokból nem dolgozták fel a periratokban elfekvő orvosszakértői véleményeket, kizárólag az egymásnak ellentmondó vallomásokra, illetve a jegyzőkönyvek ellentmondásaira koncentráltak. Általános megjegyzésként fontos kiemelnem, hogy a megtorlási perekben felhasznált igazságügyi szakértői vélemények elemzése és értékelése mindezidáig elmaradt, holott szakértői bizonyítást (különböző szakterületekről) csaknem valamennyi ügyben alkalmaztak.⁴² Ezt a hiányt próbálta pótolni a közelmúltban felállított szakértői csoport.⁴³

³⁹ SPECK István: *A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956.* Hadtörténelmi Közlemények, 1. sz. 183–218. o.

⁴⁰ EÖRSI László: *A Sziklai-legenda.* In. Betekintő, 15. évf. 2021/4. 18. o.

⁴¹ FAZEKAS Eszter – MÓZA Katalin: *Sziklai-dosszié 1956–1990.* In. Pest Megyei Hírlap, 1990. november 21. 2–3. o.

⁴² Talán egyetlen kivétel említhető: Tóth Ilona ügyében végzett boncolást Sótornyai Péter professzor véleményezte. Bővebben: https://reaktor.hu/2022/02/20/sotornyai_peter_podcast_a_tudomany_a_legszebb_jatek (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

⁴³ „Szakvélemények felhasználásának elvi és gyakorlati kérdései a végrehajtott halálos ítélettel lezárt politikai perekben” c. kutatási projekt a Nemzeti Emlékezet Bizottság és a Károli Gáspár Református Egyetem közreműködésével (2022-2024)

V.5.1. A halottszemlélt végző orvos vizsgálata és véleménye

A község orvosa Dr. Ostoros Gyula végezte a helyszíni halottvizsgálatot (orvosi halottszemlélt) mindkét holttesten és a szabályok szerint ő állította ki a halotti anyakönyvi kivonatokat. Dr. Ekhart György állatorvossal érkezett a helyszínre részben Márity sérülése, másrészt Sziklai és apósa holttestének vizsgálata miatt. Odaérve látta Sziklai Sándor holttestét az utcára kivonszolva, a holttest még meleg volt, ám szívműködést nem észlelt. A házba belépve rendetlenség fogadta, Kiss Lajos holtteste a konyhában feküdt, de az ő teste már hideg és merev volt, feje körül a vér alvadt és savós.⁴⁴

A halottvizsgálatról így vallott az elsőfokú tárgyaláson: „*Én különösebben nem vizsgáltam meg egyik holttestet sem. [...] Nem mertem semmihez nyúlni, hogy a nyomozást ne nehezítsem meg. [...] A halottkémlelési jegyzőkönyvbe, valamint a halotti anyakönyvbe halál okaként Kiss Lajosnál baltacsapástól eredő halálos sérülést, Sziklai Sándornál pedig pisztolylövéstől származó sérülést jegyeztettem be. Ezt onnan állapítottam meg, hogy Kiss Lajossal egy helyiségben láttam a baltát [...], Sziklai esetében pedig a homlokon látott sérülésből lőtt sérülést fedeztem fel, de a faluban mindenki arról beszélt, hogy ő lőtte le saját magát.*”⁴⁵

Ezzel ellentétben az 1957. október 4-i tárgyalás jegyzőkönyvében már az olvasható, hogy a Sziklai ház konyhájában a balta egy véres zsebkendőn pihent, valamint egyik testnél sem állt még be a hullamerevség állapota. Sőt még azt is elmondta, hogy rendelőjéből hallotta a robbanást, majd a helyszínre érve azt is látta, hogy kisgyerekek kövekkel dobálják Sziklai testét.⁴⁶

Megállapításainak ellentmondásosságát később azzal magyarázta, hogy gyorsan kellett cselekednie, hiszen a melegben a testek bomlásnak indultak volna. Érdekes módon az események után hiába próbálta hívni a rendőrséget, így egy temetkezési vállalkozóval szállíttatta el a holttesteket, október 31-én el is temették őket a temető szélén. A holttesteket boncolás nélkül temették el, a boncolásra jóval később – a holttestek kihantolásával - került sor.

V.5.2. Budvári Róbert és Földes Vilmos igazságügyi orvosszakértők boncolás alapján adott véleménye

A Legfőbb Ügyészség utasítására 1956. november 29-én hantolták ki a holttesteket, a boncolást pedig 1956. december 1-én végezte két igazságügyi orvosszakértő: Dr. Budvári Róbert és Dr.

⁴⁴ SPECK István: *A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956.* Hadtörténelmi Közlemények, 1. sz. 201. o.

⁴⁵ Ostoros Gyula tárgyalási tanúvallomása, 1957. október 4.

⁴⁶ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1212–1215. o.

Földes Vilmos. A kihantoláson megjelent a Legfelsőbb Ügyészség részéről egy csoportvezető ügyész, az ORFK részéről két rendőrszázados, valamint a Kerepesi Temető fősírázója, de a érdekes módon azon egyetlen orvosszakértő sem volt jelen.⁴⁷

A boncolás körülményeiről nem tudunk sokat, nincs dátum és hely megjelölés a boncjegyzőkönyveken, ez sem az akkori, sem a mostani szakmai szabályoknak nem felel meg, illetve egyszerű megtekintésre orvosi szakismeret nélkül is feltűnő hiányosság.⁴⁸ A koporsókon lévő nevekből illetőleg az elhunytak ruházatából állapították meg kilétüket. Sziklai Sándor holtteste mellett a koporsóban fellelhetőek voltak katonai kitüntetései, párttagsági könyve és egy orosz nyelvű politikai gazdaságtan könyv is. A holttestek külleme megfelelt az egy hónapos elfekvési időnek, ezt a késői hullajelenségek, illetve a hullai bomlás mértéke (posztmortem elváltozások) is alátámasztották.

V.5.3. Sziklai Sándor boncjegyzőkönyve

A boncjegyzőkönyv fent említett hiányosságain túl jegyzőkönyvi tagolása és felépítése (külvizsgálat, külsérelmi nyomok, belvizsgálat) megfelel a szakmai előírásoknak, talán az egyetlen furcsaság Sziklai Sándor testmagassága. A test hosszát 167 centiméterben állapítják meg, ami némiképp ellentmond a visszaemlékezők nyilatkozatának és a bírósági tárgyaláson elhangzottaknak, miszerint „hatalmas termetű ember volt”⁴⁹

Egyértelműen megállapítják, hogy az ezredes „*halálának közvetlen oka a fej egyrendbeli lövési sérülése következtében létrejött többszörös koponyatörés és agyroncsolás miatt következett be*”.

A lövést „*minden valószínűség szerint 7 mm-nél nagyobb kaliberű lőfegyver okozhatta*”⁵⁰

„*A lövés távolságára vonatkozóan megemlítjük, hogy az a legnagyobb valószínűség szerint az orrgyökre rászorított csővel történhetett, amit elsősorban a feltételezett bemeneti nyílás körül elhelyezkedő csontdarabkákon lévő szennyes szürkésbarna lőporfüstre emlékeztető szennyeződés bizonyít. Ugyancsak a rászorított csővel történt lövést bizonyítja a többszörös durva koponyatörés, a közvetlenül a koponyaürrbe áramló lőporgázok robbantó illetve feszítő hatása következtében.*”⁵¹ – írják a szakértők.

⁴⁷ Periratok 476. o.

⁴⁸ MORAVCSIK Ernő – SÓLYOM Andor: *Az orvos működési köre az igazságügyi közszolgálatban*. Budapest, 1901, 580. o.

⁴⁹ Periratok 478. o.

⁵⁰ SPECK István: *A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956*. Hadtörténelmi Közlemények, 1. sz. 205. o.

⁵¹ Periratok 481. o.

Itt érdemes szót ejtenünk a Sziklai Sándor által birtokolt fegyverről. A feljegyzések szerint Sziklai Sándor birtokában egy TT-33-as pisztoly lehetett.⁵² A TT-33 pisztoly úgynevezett Tokarev lőszerrel üzemel, ez 7,62x25 mm központi gyújtású tombakkal plattírozott acélköpenyes, ólommagvas lőszer. A fegyver Fjodor Tokarev 1930-as terve alapján készült, 7,62 milliméteres öntöltő pisztoly, amely a második világháborúban a szovjet csapatoknál rendszeresített lőfegyver volt, de 1945 után a szocialista országok mindegyikében elterjedt.⁵³

A boncolás során további kisebb sérüléseket is észleltek a holttesten, ezek a kézigránát robbanásának, illetőleg a halált követő lincselés során jöhettek létre. *„Ezekhez a sérülésekhez éppen jellegüknél fogva, cselekvőképtelenség, eszméletlenség nem társulhatott”*. A fej bal oldalán lévő sérülések, az áll törése a holttest elmozdításakor, mozgatasakor következhetnek be.⁵⁴

V.5.4. Kiss Lajos boncjegyzőkönyve

Kiss Lajos esetében megállapították, hogy koponyája „többszörösen darabosan törött”, repedezett volt, jobb halántékánál félköríves csonthiány keletkezett, aminél szürkés-fehér füstcsapadéknak látszó szennyeződés figyelhető meg. Ezenkívül Kiss lábán is találtak felületes sérüléseket, kezén pedig füstcsapadéokra emlékeztető elszíneződés volt.

Halálának közvetlen oka a vélemény szerint „koponyatörés és durva agyrongcsolás” volt, mely a „fej egyrendbeli lövési sérülése következtében jött létre”. Sziklaihoz hasonló módon az orvosszakértők szerint a lövés „a legnagyobb valószínűség szerint rászorított csővel történhetett” 7 mm-nél nagyobb kaliberű lőfegyverrel. Ez a lőfegyver valószínűsíthetően azonos azzal, amitől Sziklai sérülése is keletkezett. A sokszoros töréseket a lőporgázok robbantó hatása okozhatta – a halál Sziklaihoz hasonlóan rövid idő alatt bekövetkezett. A jelek önkezdő lövésre utalhatnak, a lábon található sérülések „egészen felületesek” voltak, így a halálhoz nem lehetett közük.⁵⁵

VI. Fehér István és társai ügyében lefolytatott büntetőeljárás

VI.1. Nyomozás a BM ORK Politikai Nyomozó Osztály Vizsgálati Osztálya

A fenti előzmények után csak 1957. január 11. napján hozott határozatot a BM ORK Politikai Nyomozó Osztály Vizsgálati Osztálya a nyomozás megindításáról. Fontos kiemelni, hogy első

⁵² HORVÁTH Miklós: *Jegyzetek a Sziklai-ügy margójára*, In. Rendszerváltó Szemle, 2022/3-4, 121. o.

⁵³ JONES, Richard D.: *Jane's Infantry Weapons 2009/2010*. Jane's Information Group; 35. th Edition

⁵⁴ SPECK István: *A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956*. Hadtörténelmi Közlemények, 1. sz. 205. o.

⁵⁵ SPECK István: *A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956*. Hadtörténelmi Közlemények, 1. sz. 205. o.

körben még azért indult a nyomozás, mert „ Sziklai Sándor volt honvéd ezredes lakása ellen 1956. október 26-án támadást hajtottak végre. Az elkövetők akciójuk során kispuskákkal lőtték és kézigránátokkal dobálták az épületet. Cselekményükkel halálba kényszerítették annak védőit, Sziklai Sándort és apósát Kiss Lajost.” Tehát a nyomozás megindításakor a boncjegyzőkönyvek ismeretében szó sem esett Sziklai Sándor sérelmére elkövetett emberölésről, a cselekményt akkor öngyilkosságnak véleményezték, és „halálba kényszerítés” miatt indult az eljárás.⁵⁶ (Ismereteink szerint ilyen jogi kategória nem létezett.) A fentiek mellett a teljes peranyagot tartalmazó iratsomagban a „Nyomozati szak szám nélküli iratok” dossziében⁵⁷ 851. lapszámozással 1957. május 14. keltezéssel, immár a Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztályának VIII. Osztálya által elrendelt nyomozásról újabb „Szigorúan Titkos”-nak minősített határozat található. Ezen az iraton a nyomozás megindításának okaként gépelve még a „Budakeszi Fő u. 8. szám ellen intézett fegyveres támadás” szerepel, amelyet kézzel átírtak „Sziklai Sándor ezredes ellen intézett fegyveres támadásra”, illetve a „BHÖ 2. pont b. alpontja alapján felvett izgatás⁵⁸ büntettének alapos gyanúja” miatt rendelték el a nyomozást. A nyomozás során – bár a védők kirendeléséről intézkedtek, illetve védői meghatalmazások is találhatóak a nyomozati iratanyagban – a védők tényleges jelenlétére, vagy közreműködésére utaló irat nem található a dokumentumok között. A Budapest Fővárosi Ügyészségen 1957. Bül. 543. ügyszám alatt folytatódott az eljárás „ügyészi szakasza”. A fenti ügyszám alatt 1957. április 30. napján Dr. Almásiné Töröcsik Anna ügyész terjesztette elő a vádiratot, amely ekkor még a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés és egyéb bűncselekmények” bűncselekmény megjelölést tartalmazta.⁵⁹ A vádirat következetesen azt rögzíti, hogy a házba több kézigránátot dobtak, és *„az egyre intenzívebb támadás nem kétséges kimenetelét nem várva be Sziklai Sándor és Kiss Lajos öngyilkos lett. Szorongatott helyzetükben más választás nem volt, mint az, hogy Sziklai Sándor szolgálati fegyverével dolgozószobája ajtaján belül föbelőtte magát, majd ezután apósa veje kezéből kivette a fegyvert és a ház hátsó bejáratánál hasonlóképpen véget vetett életének. A kettős öngyilkosság tanúja Warjaski Milánné által leírtakból kitűnik, hogy Sziklai és Kiss elvtárs nem*

⁵⁶ Periratok 478. o.

⁵⁷ Periratok 851. o.

⁵⁸ Közösség elleni izgatás: A „Hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása” (BHÖ) 1952-ben az 1946.évi VII. és az 1948. évi XLVIII. törvénycikkben megfogalmazott tényállásokat az állam belső biztonsága elleni bűncselekmények között lényegében változatlan szöveggel tartalmazta.

Vö: HORNYÁK Szabolcs: *A köznyugalom elleni bűncselekmények. PhD doktori értekezés (2010)* 38-41. o. In: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15670/hornyak-szabolcs-tesis-hun-2010.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)

⁵⁹ Periratok 1024-1030. o.

akarta megvárni, míg az ellenforradalmárok elfogják....”⁶⁰ Később a vádirat úgy folytatódik, hogy az ellenforradalmárok csak Sziklai és Kiss halálát követően léptek a házba: „*Farkas Pál a bezúzott utcai ablakon, Ács Vendel pedig a betört ajtón elsőők között hatoltak be a házba, utánuk özönlött a fegyverek zajára helyszínre tóduló kb. 300 fős tömeg.*” illetve „... *míg Ács Vendel, Fehér István, és Dombi Béla a holttestet*⁶¹ *az utcára vonszolták... Takács Kálmán karóval többször ráütött (a holttestre) közben leköpte, Barabási Ferenc belerúgott és szidalmazta...végül... egy Sztálin képet helyeztek Sziklai holttestére...a meggyalázott és összevert holttestet az utca közepén hagyták*” Tehát az eredeti vádirat a nyomozati szak kihallgatásai után kettős öngyilkosságot tartalmazott, illetve a már halott Sziklai Sándor holttestének meggyalázását.

A fent leírt változások hátterében egyrészt a Legfelsőbb Bíróság 1957. március 28-án tartott országos bírói értekezlete, másrészt az MSZMP KB 1957. február 26-ai határozata állhatott. Ezekben szó esett többek között arról, hogy 56’ nem fordulhat elő többször, ezért példát kell statuálni az ellenforradalmárokon. Valamint arról is, hogy „merni kell” gyilkosság miatt vádat emelni, nem hozhatóak enyhe ítéletek többé. Az ellenforradalmi főerők felszámolásának irányítása a BM Politikai Nyomozó Főosztályára került át, ők végezték feltérképezésüket és a felszámolás lebonyolításáról is rendelkeztek. Az „őrizetbe vételt, vizsgálati munka lebonyolítását, a népbíróság, bíróság és egyéb intézkedés alá bocsátás határidejét” ütemtervekben kellett kialakítani. E munkát határidőhöz is kötötték, mely 1957. június 10. volt.⁶²

VI.2. Eljárás a Fővárosi Bíróságon

Fehér István és társai ügyének tárgyalását első fokon a Fővárosi Bíróságon dr. Kelemen Gézáné tanácselnök vezetésével 1957. június 26-án kezdték meg, az 1957. évi 34. törvényerejű rendelet alapján. Dr. Kelemen Gézáné⁶³ tanácselnök munka mellett kezdett jogot tanulni, jogi diplomáját (abszolutóriumot?) 1951-ben szerezte meg, azonban ennek ellentmond, hogy doktori oklevelét csak 1957. március 23-án állították ki. A Földművelési Minisztériumban előadói, majd főelőadói munkakört töltött be, 1955. december 6-án került a Fővárosi Bíróságra és csak 1956. február 6-án tett bírói esküt, és foglalta el bírói székét. Azaz jelen ügy tárgyalásakor, 1957-ben

⁶⁰ Periratok 1027. o.

⁶¹ Sziklai Sándor holttestét

⁶² ZINNER Tibor: *A kádári megtorlás rendszere*. Hamvas Intézet, 2001. 220.o.

⁶³ Nemzeti Emlékezet Bizottság, <https://neb.hu/asset/phpolgBcZ.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 10. 31.)

mindössze egy év bírói gyakorlata volt (illetve amennyiben a NEB adatbázisa helytálló, akkor jogi doktorátust mindössze a per megkezdése előtt három hónappal szerzett).

Több mint három hónap alatt tizennyolc tárgyalási napot tartottak, számos helyen a vádpontokon is módosítottak.

A legjelentősebb vádmódosítás Dr. Kelemen Endre igazságügyi orvosszakértő később részletesen ismertetett véleményére figyelemmel történt az 1957. augusztus 21. napján tartott tárgyaláson,⁶⁴ szóban, arról külön vádirat nem született. A vádmódosításban az ügyész az alábbiakat terjesztette elő „... az eddig elhangzott tárgyalási adatok alapján vádkiterjesztés vált szükségessé, új tényállás azonban nem merült fel (!!).....A boncolásnál előterjesztett szakvéleményben a szakértők az öngyilkosság eshetőlegességét állapították meg, ez a megállapítás megdőlt akkor, amikor az orvosszakértők sértett koponyáját kikészítették és összeillesztették, így láthatóvá vált a koponya csont sérülése, ami a mai tárgyaláson elhangzott szakértői vélemény szerint az öngyilkosságot kizárja, így az egészségügyi tanácshoz szükségtelen az iratok felterjesztése....”⁶⁵

Végül az 1957. november 4. napján előterjesztett ügyészi végindítvány tér ki arra, hogy Sziklai Sándor még élt, amikor az utcán bántalmazták, így a bántalmazók cselekménye közrehatott az emberölésben.⁶⁶

Első fokon 1957. november 4-én született ítélet „Fehér István és 16 társa” ügyében, melyben Fehér Istvánt és Tóth Miklóst ítélték halálra, ám ők külföldre távoztak. Tóth István életfogytiglant kapott, míg a többiekre összesen több, mint 100 év börtönbüntetést róttak ki, továbbá majdnem minden vádlottat vagyonelkobzással és (különböző mértékben) egyes jogoktól való eltiltással sújtottak. A vádlottak ellen felhozott vádak a szervezkedésben való részvétel, gyilkosság kísérlete, rablás, szándékos emberölés, illetve izgatás voltak.

Már az elsőfokú ítélet kihirdetésének napján megszületett a fellebbezési óvás súlyosbításért mivel „különösen figyelembe veendő, hogy úgyszólván még a budapesti ellenforradalmi tobzódásokat is megelőzve Budakeszin állami és pártfunkcionárius élete ellen bűncselekményt követtek el”.⁶⁷

⁶⁴ Periratok 1138-1140. o.

⁶⁵ uo. 1140. o.

⁶⁶ Periratok 1041-1043. o.

⁶⁷ HORVÁTH Miklós: *Jegyzetek a Sziklai-ügy margójára*, In. Rendszerváltó Szemle, 2022/3-4, 136. o.

VI.2.1. Új szakértő és új szakértői vélemény megjelenése az eljárásban

A periratok között fellelhető az 1957. augusztus 21. napján megtartott tárgyalás jegyzőkönyve.⁶⁸ A tárgyalás során az eljáró orvosszakértőket hallgatták meg, ugyanakkor előzményi iratok nélkül új, harmadik szakértőként a jegyzőkönyvön feltűnik Dr. Kelemen Endre neve is, aki a tárgyalás során szakértőként nyilatkozik. A tárgyaláson tehát jelen voltak a boncolást végző szakértők Dr. Földes Vilmos és Dr. Budvári Róbert és újabb, további szakértőként Dr. Kelemen Endre, a Fővárosi Bíróság orvosszakértője is.

Az eljárási iratok alapján ugyanakkor nem állapítható meg, hogy Dr. Kelemen milyen jogcímen járt el. Az igazságügyi szakértők bevonásának lehetőségét a büntetőeljárás törvény (1951. évi III. törvény) továbbá 8/1954. (IX. 1.) IM rendelet rendezte, amely az igazságügyi szakértőkről szóló 44/1954. (VII. 29.) MT rendelet végrehajtási szabálya volt. A szakértők akkor is és ma is hatósági kirendelés útján kerülhettek az eljárásba. Ugyanakkor alakszerű kirendelő határozatot /végzést a periratokban nem találtunk. A kirendelés ügyszámát a 8/1954. (IX. 1.) IM rendelet 5.§-a szerint nyilvántartásba kellett volna venni és az iratokon fel kellett volna tüntetni. Ilyen ügyszám (illetve általában ügyszám) sem a bírósági iratokon, sem pedig Dr. Kelemen Endre és társ-szakértői által előterjesztett egyesített szakvéleményen nem szerepel.

A tárgyalás során⁶⁹ először Dr. Budvári nyilatkozott, hogy a tárgyalást megelőzően ő volt az, aki a szakértő társakkal ismertette a tárgyalás anyagát, így a szakértőtársak „teljesen tájékozottak”. Ezután Dr. Kelemen nyilatkozik. Először hivatkozik Budvári és Földes véleményére, elmondja, hogy a bonclelet alapján Kiss Lajos és Sziklai Sándor halálát egyaránt önkezü fejlövés okozta. Utána felmutatja Kiss Lajos kipreparált koponyáját, majd a jegyzőkönyv szerint elkezdi beszélni Sziklai Sándor fejsérüléseiről. Elmondja, hogy milyen sérüléseket találtak, majd felmutatja az ő koponyáját is, és elmagyarázza, hogy a korábban önkezü lövési sérülésnek tartott bemeneti nyílás valójában a kézigránát összekötő csavarja által okozott sérülésnek felel meg. Ez alapján Sziklai halálát a kézigránát csavarja által okozott koponyasérülés, és később a házból történt vonszolás során valamint az utcai bántalmazáskor a koponyára mért tompa erőbehatások miatt létrejött sérülések okozták.

Kelemen magyarázatot ad arra is, hogy Dr. Budvári és Dr. Földes miért jutottak más, immáron helytelennek beállított következtetésre. Véleménye szerint a tévedést az okozta, hogy a boncolás elvégzésekor az orvosok nem ismerték a nyomozati adatokat, boncolás során

⁶⁸ Tárgyalási jkv. 1123. oldaltól

⁶⁹ Periratok: Tárgyalási jkv. 1123. oldaltól

„mostoha körülmények” álltak fenn, a koponya nem volt kipreparálva, a csontok nem voltak összeillesztve, a koponyát rothadó, bűzös lágyrészek fedték, így pontos méréseket nem tudtak eszközölni, továbbá a szakvéleményt azonnal követelték a szakértőktől.

Kelemen a bírósági tárgyaláson kiemelte, hogy Földes és Budvári orvosszakértők korábbi véleményét most már nem lehet fenntartani, mivel a koponya vizsgálata alapján egyértelművé vált, hogy Sziklai Sándor koponyáján lövésből származó sérülés egyáltalán nincs, részben nagy energiájú tompa erő, részben a forradalmárok által bedobott kézigránát csavarja okozta a sérüléseket. Vallomása után Földes és Budvári mindenben egyetértett Kelemennel és csatlakoztak az általa által előterjesztett szakvéleményhez.

Később, Budvári, Földes és Kelemen (aláírások balról jobbra ilyen sorrendben) 1957. október 1-én, az 1957. augusztus 21-i tárgyaláson előadottakat írásbeli véleményben is megerősítik.⁷⁰ A hivatkozott irat kiemelt jelentőségű, hiszen ez a dokumentum lesz az ítélet alapja egy olyan ügyben, amelyben hat halálos ítéletet mond ki a bíróság. Ennek ellenére a szigorúan sorszámozott iratanyagban egyáltalán nem található olyan kirendelő határozat, amely ilyen szakvélemény előterjesztését rendelte volna el. Fontos kiemelni azt is, hogy ezen az iraton valójában nincs feltüntetve, hogy szakértői vélemény lenne. Ugyanis nincs címe, nincs tagolása, de a felzetnek tekinthető részben leírják, hogy ebben a dokumentumban Sziklai Sándor halálával kapcsolatos szakértői véleményként kerül előterjesztésre a Fővárosi Bíróság részére. A véleményen a *Fővárosi Bírósági Orvos* fejléce szerepel. Ugyanakkor nincs a dokumentumnak (lajstrom) száma, nincs hivatkozás arra a kirendelésre, ami alapján készült, azaz ami elrendeli a szakértők véleményadását, legfőképpen pedig Dr. Kelemen szakértőként történő eljárását. Ezeket az akkor hatályos joganyag szerint is fel kellett volna tüntetni az iraton. Külön kiemelést érdemel, hogy az okiraton nem szerepel annak megjelölése, hogy az irat „igazságügyi orvosszakértői vélemény”. Formáját tekintve levél, tartalmát tekintve pedig nyilatkozat és nem vélemény. (A szakvélemény a leletből levont okszerű és indokolt következtetés, azonban ebben az iratban egyáltalán nincs leleti rész.)⁷¹

⁷⁰ B. XIII 1990/1957 ügy iratanyaga, 1448-1452. o.

⁷¹ Vö.: KOVÁCS Gábor - SZÉCSI András: *Sziklai Sándor halálának orvosszakértői elemzése a korabeli szakértői vélemények alapján*. In: Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben. Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?*. Argumentum Kiadó, 2024. 293.o.

A dokumentumot olvasva az lehet az érzésünk, hogy annak írója több figyelmet fordít az akkori „mostoha körülményekre” (romos, fűtetlen helyiség, forradalom utáni állapotok), mint magára a boncolási eljárásra.

Az új tények bevezetését, és a korábbi vélemények megváltoztatását azzal indokolták, hogy a szakértőknek a boncoláskor még nem volt tudomásuk arról, hogy bármilyen robbanás történt volna Sziklai és apósa közelében. „Megnehezítette a boncolás adatainak értékelését az a körülmény is, hogy a boncolás eszközölésekor eljáró szakértők mindössze annyi tájékoztatást kaptak, hogy Sziklai Sándor halála az ellenforradalmi események kapcsán erőszakos úton következett be, de arra vonatkozóan, hogy fegyveres támadás vagy egyéb erőszakos cselekmény, különösen kézigránát robbanás történt-e, ebben az időben maga a nyomozóhatóság is tájékozatlan volt és így természetesen a szakértők sem kaphattak semmiféle tájékoztatást.”⁷²

Ez a tény azért cáfolandó, mert a boncolást követően előterjesztett szakvéleményben a fentiekkel szemben Földes és Budvári pontosan rögzítik, hogy robbanástól származó sérüléseket találtak Sziklai Sándor holttestén.

De a legmeglepőbb fordulat mégiscsak Sziklai koponyájával kapcsolatban következik be. Kelemen állítása szerint a csontok preparálása (kifőzése, lágyrészekről megtisztítása, macerálása) legalább három hetet vett volna igénybe, (erre pedig a már ismert mostoha körülmények között nem volt mód, ezért „...az eljáró szakértők Sziklai Sándornak koponya csontjait a további vizsgálat számára megőrizték, megfelelően kikészítették és az utólagosan most már három szakértő által végzett vizsgálat során határozottan megállapítható volt hogy a boncjegyzőkönyv leírása helyes és irányadásul annak adatait kell elfogadni....”⁷³

Ez az állítás egyértelműen azt rögzíti, hogy Budvári és Földes leválasztották Sziklai koponyáját és meg is őrizték további vizsgálatok céljából, sőt mitöbb: ezt a koponyát már Kelemennel együtt vizsgálták hárman. A boncoláskor nem merült fel bizonytalanság a halál okát illetően, így semmi nem indokolta a koponya eltávolítását. Ugyanakkor sem a leválasztásról, sem a további vizsgálatok eredményeiről nincs említés a korábbi jegyzőkönyvekben, pedig ezt még egy egyszerű embernél is fel kellett volna jegyezni, hát még egy ilyen befolyásos személynél, mint Sziklai Sándor.

Ezt követően arról írnak, hogy a koponya utólagos vizsgálata során egyértelműen megállapították, hogy a csonton lévő kerek nyílás átmérője pontosan 14 milliméter, vagyis egy

⁷² Periratok 1449. o.

⁷³ Periratok 1449. o.

olyan körnek felel meg, amelynek 7 milliméter a sugara. Fontos leszögezni, hogy Magyarországon ekkor nem volt forgalomban olyan lövedék, melynek éppen ekkora átmérője lenne és ezzel Kelemen Endre is tisztában volt. Eme adatokkal kívánta alátámasztani elméletét, miszerint lövedék mégsem okozhatta Sziklai halálát, viszont a kézigránátnak, amelyet a forradalmárok használtak, hajszálpontosan 14 milliméter az átmérője.

„A most már kellőképpen előkészített és kikészített, lágyrészeitől megfosztott koponya csonton végzett vizsgálat határozottan állapította meg, hogy a csonton lévő kerek nyílás átmérője pontosan 14 mm, vagyis egy olyan kör egy részének felel meg amelynek sugara 7 mm. Ebből a megállapításból értelemszerűen következett, hogy ezt a bemeneti nyílásnak megfelelő kerek nyílást lövedék nem okozhatta mert ilyen átmérőjű lövedék ez idő szerint sehol használatba nincsen. A nyílásnak 14 mm-es átmérője nyomban arra utalt, hogy az a tárgy amely ezt a sérülést okozta csakis hasonló átmérőjű tárgy lehetett és ennek felel meg a 42-es és a 48-as mintájuk kézigránátnak összekötő gyűrűje, amelynek átmérője pontosan 14 mm. Egy ilyen kézigránát összekötő gyűrűjét beillesztve a koponyán talált nyílásba, az tökéletes pontossággal, mm-nyi eltérés nélkül sikerült és így magának a sérülésnek alakja, nagysága igazolta, hogy ez a sérülés az említett kézigránát összekötő gyűrűje által idézett elő.”⁷⁴

És hogy mit jelent ez? Tökéletes bizonyítékot a forradalmárok ellen. A visszaemlékezésekből kiderül, hogy kézigránátot a forradalmárokon kívül nem dobott senki.

„Ismeretes és itt támaszkodunk a fegyverszakértők véleményére is, hogy ez a nyeles kézigránát általában nem szokott halálos sérülést előidézni. Zárt térben történő robbanása esetén magas légnyomás fejlődik ki, amely alkalmas arra, hogy a légnyomás által okozott ismert károsodások jöjjenek létre, így pl. eszméletvesztés, elesés, agyrázkódás stb. Maga a gránát azonban igen apró szilánkokra szakad szét, ezek a szilánkok egészen vékony fémből készültek és az emberi testbe hatolva, mélyebben nem nyomulnak be. Egyetlen része van az ilyen kézigránátnak, amely az emberi élet kioltására feltétlenül alkalmas és ez az a bizonyos összekötő gyűrű, amelyről fentebb szólottunk.”⁷⁵

Ha igaz lenne Kelemen állítása, és a kézigránát okozta (volna) az ezredes halálát, annak egyértelműen Tóth Miklós a felelőse, aki azt a házba bedobta. Egy ember felelősségre vonása azonban csekély vigasz egy hithű kommunista halálaért...Ezért az okirat további megállapításokat is tartalmaz.

⁷⁴ Periratok 1450. o.

⁷⁵ Periratok 1450. o.

„A fenti és kézigránát robbanás okozta sérülésen túlmenően Sziklai Sándor koponyáján több olyan törés volt található a koponyatetőn és a koponyaalapon, amelyek durva erőművi bántalmazás következtében jöttek létre. Ezeket a sérüléseket a fejnek tompa tárggyal való ütlegetése vagy a fejnek tompa tárgyhoz való ütdése idézte elő. Dr. Földes Vilmos és Dr. Budvári Róbert igazságügyi szakértők határozottan állítják, hogy ezen sérülések körül még a rothadás ellenére is felismerhető vérbeszűrődések voltak találhatóak. Ezek a sérülések tehát még Sziklai Sándor életében keletkeztek.”⁷⁶

„A fentiekből következik, hogy Sziklai Sándor halálánál konkuráló halálokok szerepelnek, nevezetesen a légnyomás és a kézigránát robbanás miatt bekövetkezett összekötő csavar által okozott sérülés egymagában is halálos lehetett volna. Azonban mielőtt ezen sérülése miatt halála bekövetkezett volna szenvedte el a fején azon tompa erőbehatásokat, ütlegetést, vagy fejnek lépcsőhöz, kőhöz ütdését amelynek következtében a koponya csontos váza eltört és minden előzetes sérülés nélkül is halálhoz vezethetett. Végezetül nem hagyható figyelmen kívül a nyomozat azon újabb adata, hogy a kézigránát okozta sérülés után Sziklait úgy húzták le a lépcsőn háton fekvő helyzetben, hogy koponyája minden egyes lépcsőfokhoz hozzá koppant, ez a behatás a már sérült ember halálát nagymértékben elősegítette.”⁷⁷

És ezáltal válik Kelemen állítása zsenialitássá. A büntetőeljárás és felelősségre vonás szempontjából tökéletes húzás, hiszen így az emberölés vádja kiterjeszthető bárkire, aki a test vonszolásában közreműködött. Így nem csak egy, de hat vádlottal szemben hoztak halálos ítéletet, melyek közül kettőt végre is hajtottak.

⁷⁶ Periratok 1451. o.

⁷⁷ Periratok 1451. o.

VI.3. A Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsa előtti eljárás

1958. június 16-án már zárt ajtók mögött vette kezdetét a Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsán dr. Mecsér József tanácsvezető bíró vezetésével a fellebbviteli tárgyalás, amelynek végén, 1958. június 21-én kihírdették az újabb ítéletet. Tóth Lajos és Horváth Zoltán távollétében immár négyre nőtt a kiszabott, de végrehajthatatlan halálos ítéletek száma.

Az igazságügyi miniszter szerint a rendes polgári bírósági eljárás már nem volt elég hatékony az „ellenforradalom” visszaszorítására. Részben ennek hatására, részben a háborús bűnösök felelősségre vonásában bevált gyakorlat miatt kerestek új megoldást a hatékonyabb leszámolásra. Ennek kapcsán fontos pár szót ejtenünk a Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsáról és annak felállításáról. Felállításáról és eljárásának szabályozásáról az 1957. évi 25. törvényerejű rendelet rendelkezik.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságán különbírószággént állítják fel a Népbírószági Tanácsot, mely egy tanácsvezetőből és négy népbíróból áll. A népbírókat határozatlan időre választják, jogállásuk a Legfelsőbb Bíróság bíráinak jogállásával azonos. A Népbírószági Tanács hatásköre a polgári és a katonai bíróságok hatáskörébe tartozó büntető ügyekre egyaránt kiterjed. Bármely bűnügyben elsőfokú bírósággént jár el, ha a Legfelsőbb Bíróság elnöke az ügyet a Népbírószági Tanács hatáskörébe vonja, vagy ha a legfőbb ügyész a Népbírószági Tanács előtt emel vádat. A legfőbb ügyész az előzetes letartóztatásban levő terheltet vádirat mellőzésével a Népbírószági Tanács elé állíthatja, ha az ügy összes bizonyítékai a bíróság elé tárhatók. Ebben az esetben a Népbírószági Tanács az ügy tárgyalására nem tűz hatánapot s idézéseket sem bocsát ki, a tanúk és szakértők előállításáról, valamint a szükséges egyéb bizonyítékoknak a bíróság elé tárásáról a legfőbb ügyész gondoskodik. Ha a legfőbb ügyész vádiratot nyújt be, a tárgyalást a lehető legrövidebb időn belül meg kell tartani.

Bármely bíróság elsőfokon hozott ítélete ellen bejelentett fellebbezést a Népbírószági Tanács bírálja el, ha az ügyet a Legfelsőbb Bíróság elnöke a Népbírószági Tanács hatáskörébe vonja, vagy ha azt a legfőbb ügyész a fellebbezés elbírálása végett a Népbírószági Tanács elé terjeszti.

Ha az elsőfokon eljáró bíróság a tényállást hiányosan állapította meg, vagy a ténymegállapítása homályos, az iratok tartalmával ellentétben áll vagy helytelen ténybeli következtetéssel történt és a hiánytalan, illetőleg helyes tényállás az iratok alapján kétségtelenül megállapítható, a

Népbírószági Tanács a ténymegállapítást hivatalból kiegészíti, illetőleg helyesbíti. Ez nagy valószínűséggel a Sziklai-ügy kapcsán is megtörtént.

A legfőbb ügyész vagy a Legfelsőbb Bíróság elnöke bármely bíróság büntető ügyben hozott jogerős határozata ellen a törvényesség érdekében az óvást a Népbírószági Tanácshoz is benyújthatja, kivéve, ha a határozatot a Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa hozta.

Ha a Népbírószági Tanács a terheltet halálra ítélte, nyomban határoz abban a kérdésben, hogy az elítéltet kegyelemre ajánlja-e vagy sem, ha nem ajánlja kegyelemre, a halálbüntetés végrehajtása iránt intézkedik.⁷⁸

Immáron ezek tudatában elemezhetjük tovább a per többi részét. 1958. szeptember 22-én a Legfőbb Ügyészség azzal az indokkal, hogy „a kiszabott büntetések aránytalanul enyhék”, törvényességi óvást nyújtott be. Szerintük még négy vádlott (Takács, Bokor, Dombi és Barabási) cselekményei nem szándékos emberölésnek, hanem egyenesen gyilkosságnak minősítendő, amiért részt vettek a súlyosan sérült Sziklai megverésében, vagyis felelőssé tehető az ezredes meggyilkolásáért, ahogy Kelemen akarta. Így tehát a Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsa 1958. november 3-án újabb határozatot hozott, melyben Straub János, Lendvai Dániel, Gárdonyi József, Takács Kálmán, Barabási Ferenc, Dombi Béla és Bokor János esetében hatályon kívül helyezték az elsőfokú túl enyhének számító ítéletet.

A bíróság – támaszkodva a dr. Kelemen Endre által képviselt „együttes” véleményre – egy rendbeli gyilkosságért és a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvételért” Takács Kálmánt és Bokor Jánost halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Ezáltal a négy végrehajthatatlan halálos ítélet után végre született két végrehajtható is. Bokor János és Takács Kálmán az első vádirat szerinti két évig terjedő börtönbüntetéssel szankcionálható tettét – halott embernek, illetve emlékének gyalázása ügyében dr. Kelemen Endre közreműködésével gyilkosságnak minősítették, és őket 1958. november 6-án kivégezték.⁷⁹

A két ítéletet hivatalosan csak 1992. szeptember 4-én, illetve 1993. augusztus 5-én semmisítették meg. Takács és Bokor a rákoskeresztúri temető 301-es parcellájában, a 18. sor 9.

⁷⁸ 1957. évi 25. törvényerejű rendelet a Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsának felállításáról és eljárásának szabályozásáról

⁷⁹ HORVÁTH Miklós: *Jegyzetek a Sziklai-ügy margójára*, In. Rendszerváltó Szemle, 2022/3-4, 137. o.

sírházban fekszenek. Takács özvegye férje kérésére beadta a válópert, de ennek ellenére is érték hátrányok, és még évtizedekkel a történetek után is félve nyilatkozott.

Fehér István ugyan külföldről írt kegyelmi kérvényében megpróbálta meggyőzni a bíróságot ártatlanságáról, de a halálos ítélet érvényben maradt, egészen 1982-ig, amikor is az ítélet végrehajthatósága elévült. Testvéreit is meghurcolták vele együtt olyannyira, hogy Németországba távoztak.

Barabásit fogsága közben sem hagyta el a remény, rengeteg kegyelmi kérvényt nyújtott be, melyekben ártatlanságára és megromlott egészségügyi állapotára próbált hivatkozni. Leveleiben leírta, hogy fogait egyetlen rúgással verte ki az őrmester, sőt a börtönben agyvérzést is kapott, de az orvosok ezt tagadták.⁸⁰ Kegyelmi kérvényeit sorra utasították el, végül életfogytig tartó büntetését tizenöt évre mérsékeltek. Családját csak szerény fizetésével tudta támogatni, feleségét és fiait is hátrányok érték. Házukat elvették, Barabásit szabadulása után még hónapig rendőrök figyelték.

Dombi Béla sorsa sok szempontból hasonlóan alakult. Kegyelmi kérvényeiben szintén említette, hogy a börtönben bántalmazások hatására súlyos beteg és rokkant lett.⁸¹ Fogvatartása alatt végig ártatlanságát és 1956 forradalmi mivoltát hirdette. Végül ő is tizenöt év után szabadulhatott csak.

Tehát a Sziklai-ügyben elítéltek és családjaik még hosszú évtizedekig viselhették a megtorlás következményeit. Az elítélteken kívül a budakeszi lakosság is áldozatul esett a meghurcolásnak, még a rendszerváltás után is érezhető volt a félelem a levegőben. Jelentősebb fejlesztések is csak 1968–69 után indulhattak meg a településen.⁸²

VII. A perújítás lehetséges okai

A perújítás, mint rendkívüli jogorvoslat az a jogintézmény, amely lehetőséget ad a jogerő áttörésére olyan esetekben, amikor a ténymegállapítás hibás. Ténybeli hibák (error in facto) kiküszöbölésére szolgáló nem devolutív, nem szuszpenzív perorvoslat. A perújítás a terhelt javára bármikor kezdeményezhető, annak időbeli korlátja nincsen, még az sem akadály, ha terhelt időközben meghal, illetve az sem, ha az ítéletet végrehajtották, a büntetést kitöltötték.

⁸⁰ FAZEKAS Eszter: „Eleveneknek és holtaknak joguk van az igazsághoz” – 1956 Budakeszin. In. Budakeszi évszázadai a harmadik évezred kezdetéig. Budakeszi, 2001. 259–260. o.

⁸¹ Periratok 1382–1383. o., 1387–1388. o., 1392. o.

⁸² FARKAS Gyula: A közigazgatás története 1944. december 24. – 1990. november 1. In. Budakeszi évszázadai a harmadik évezred kezdetéig. Budakeszi, 2001. 241–242. o.

Ennek elméleti indoka abból fakad, hogy „a bíróság megállapításai nem apodiktikus, vagy abszolút igazságok (mint például a matematikai tételek), tehát nem véglegesek és cáfolhatók”.⁸³

A perújítás egyik oka az alapügyben felhasznált hamis-, vagy meghamisított bizonyíték. Tekintettel arra, hogy a feldolgozott iratanyag és annak szakértői elemzése alapján utóbb felvetődött, hogy a bírósági ítélet hamis, illetve meghamisított bizonyítékon alapult. Ugyanis a legutóbbi kutatási eredmények arra engednek következtetni, hogy Sziklai Sándor koponyáját nagy valószínűség szerint nem választották le a boncolás során, mivel annak nem volt indoka, így nem is vizsgálhatta azt Dr. Kelemen Endre. Így az általa a bírósági tárgyaláson felmutatott koponya és a kiegészítő szakvéleményben „elemezett” koponya nem lehetett Sziklai Sándoré.⁸⁴

A hamis vagy hamisított bizonyíték alapügybeli felhasználása azonban önmagában még nem alapozza meg a perújítást, szükséges az is, hogy a hamis (hamisított) bizonyíték felhasználása bűncselekményt valósítson meg, s e bűncselekmény elkövetését jogerős ítélet állapítsa meg, vagy az ilyen ítélet meghozatalát ne bizonyítottság hiánya zárja ki [Be. 408. § (2) bek. a) pont]. Az pedig további feltétel, hogy megállapítható legyen, miszerint e bűncselekmény az alapügyben eljáró bíróság határozatát befolyásolta⁸⁵ [Be. 408. § (2) bek. b) pont].

A most feltárt újabb kutatási eredmények alapján tehát megalapozottan feltehető, hogy per és a hozzá kapcsolódó dokumentumok hamis bizonyítékot tartalmaznak, amely előterjesztése bűncselekménynek minősült az akkori büntetőjog szerint is, illetve nyilvánvaló, hogy ez a hamis bizonyíték alapvetően befolyásolta az alapügyben eljáró bíróság ítéletét.

Ha a koponyát valóban eltávolították és megőrizték további vizsgálatok céljából, azt tartalmaznia kellett volna a boncjegyzőkönyvek egyikének, így megalapozott kétség merül fel a koponya tényleges eltávolításával kapcsolatban. A koponya eltávolításának lehetőségével ellentétes, hogy ezt a kiemelt fontosságú eljárást a boncjegyzőkönyvben nem rögzítették, a preparált koponya vizsgálatával pedig ellentétes, hogy arról semminemű lelet, adat, mérés vagy leírás sem áll rendelkezésre. Ilyen leletet a három szakértő által közösen benyújtott egyesített vélemény sem tartalmaz.

⁸³ KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog.* Osiris Kiadó, 2000, 500. o.

⁸⁴ Vö.: KOVÁCS Gábor - SZÉCSI András szakértők megállapításai, im. 293.o.

⁸⁵ Kúria Bfv.138/2013., BH.2013.63., Kúria Bkf.1042/2012.

Kovács Gábor megállapítása szerint orvosszakértőileg az sem igazolható, hogy a koponyasérülés elszenvedését követően Sziklai Sándor testének további rugdosása, vonszolása bármely módon közrehatott volna a halálos eredmény bekövetkezésében.⁸⁶

Ettől függetlenül, ha a koponya eltávolítása nem történt meg, egyértelműen hamis bizonyítékot használtak fel az eljárás során. Hamis bizonyíték esetén pedig perújítás kezdeményezhető az akkori és mostani jogszabályok szerint is. A perújítás maga régi jogintézmény a magyar büntetőeljárásban. A hazai kodifikációt megelőzően, már a középkorban is ismert volt a "perújrafelvétel" lehetősége, ám ez ekkor még leginkább az uralkodói kegyelmezési jogkörrel volt rokonítható.⁸⁷

A bíróság jogerős, a vádról rendelkező ügydöntő határozatával befejezett büntetőeljárás esetén perújításnak van helye, ha az alapügyben hamis vagy hamisított bizonyítékot használtak fel.⁸⁸

A terhelt halála után egyenesági rokona, testvére, házastársa vagy élettársa, illetve ha a terhelt halála óta több mint ötven év telt el, oldalági rokona nyújthatja be a perújítási indítványt. A perújítás keretében pedig perújítási nyomozás kezdeményezhető, melynek keretében exhumálást lehet végezni.

Ez az exhumálás pedig már ténylegesen egyértelmű bizonyíték lenne, hiszen tényyszerűen döntené el a kérdést. Ha Sziklai Sándor és Kiss Lajos koponyája még mindig a koporsóban fekszik, azokat soha nem is távolították el onnan.

VIII. Összegzés

Mindent összevetve ma már egyértelműen megállapítható a Sziklai- per koncepció mivolta, mely a szakértői véleményeket és bizonyítékokat elferdítve az „ellenforradalom” kitervelt és erőszakos jellegét volt hivatott bizonyítani.

A Sziklai-kultusznak a rendszerváltással szakadt vége. 1988-tól a kommunista párt Budakeszin fokozatosan vesztett hatalmából, levették a nemkívánatos utcanévtáblákat, emléktáblákat, lebontották a diktatúra jelképeinek egy részét.⁸⁹ Vége lett a koszorúzásoknak, megpróbálták átértékelni a történeteket.

⁸⁶ KOVÁCS - SZÉCSI: im. on. 303.o.

⁸⁷ SZÉKELY György László: *Néhány gondolat a perújítási nyomozásról.* In. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7029029> (letöltés dátuma: 2024. 04. 24.)

⁸⁸ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 637. §

⁸⁹ FARKAS Gyula: *A közigazgatás története 1944. december 24. – 1990. november 1.* In. Budakeszi évszázadai a harmadik évezred kezdetéig. Budakeszi, 2001. 249. o.

Napjainkban az egykori elítéltek megbecsült személyek. 2006-ban Fehér Istvánt díszpolgárrá avatták, Gárdonyi József, Mihály István és Straub János '56-os emléklapot kaptak. Máriy László emlékét ma utcanévtábla őrzi, valamint róla és a Budakeszin történt 1956-os eseményekről film is készült Budakeszi srácok címmel.⁹⁰

⁹⁰ Filmek 1956-ról. *Budakeszi Iránytű*, 2006. október. 8. o.

Melléklet: Dr. Kelemen Endre bibliográfiai adatai

Dr. Kelemen Endre 1899. február 7-én született a Felvidéken.⁹¹ Már édesapja is kórházvezető főorvos volt, így ő is erre a pályára készült. A középiskolai évei alatt hadikórházakban teljesített szolgálatot, majd egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karán kezdte. 1922-ben Pécsen, az Erzsébet Tudományegyetemen avatták orvosdoktorrá.⁹²

Sokat tartózkodott kórházteremben, tanársegédi munkáját is itt kezdte meg. Változást a karrierjében egy Erdélyi-pörként elhíresült eset hozta, amely egy tehetséges színésznő titokzatos halálesté nyomán indult. A vád szerint a színésznőt férje először szakadékba lökte, majd mivel még életben volt, otthon megfojtotta egy selyemsállal. Kelemen a férj ártatlanságát próbálta bizonyítani, ennek érdekében színpadi eszközöket és módszereket is bevetett. Egy fiatal lányt öltöztetett be és maszkírozott el azzal a céllal, hogy igazolja: az áldozat nyakán lévő lila foltok nem idegen kézből származtak, hanem hullafoltok.

Ez a színpadiasság lett később a védjegye, előszeretettel mutatott fel belső szerveket és testrészeket a tárgyalások során meghökkentés gyanánt.

Jó viszonyt ápolt a korabeli jobboldali politikusokkal, a háború után törvényszéki orvosszakértővé nevezik ki.⁹³ Segítségével 1950-ben létrehozták a Fővárosi Törvényszék mellett működő szakértői intézményt, a Budapesti Orvosszakértői Irodát, amellyel párhuzamosan gyakorlatilag megalakult a bírósági orvos intézménye is.

1956-ra az ország legbefolyásosabb orvosszakértőjének számított. A 8/1954. IM rendelet 4.§ értelmében Kelemen, mint a Fővárosi Bíróság mellé kijelölt igazságügyi orvosszakértő, a vidéki szakértőkkel szemben jogosult volt a Legfelsőbb Bíróság előtti ügyekben is eljárni, így részvétele a forradalom utáni megtorlási perekben teljesen jogszerű volt.⁹⁴

Élete végének közeledtével bűnügyi-orvosi múzeumot nyitott feleségével. A múzeumban bűncselekmények áldozataiból származó, formalinban fixált szervek, csontok és különféle bűnjeltárgyak kerültek kiállításra, még az is elképzelhető, hogy '56-os események halálos

⁹¹ SZÉCSI András - KOVÁCS Gábor: *Kelemen Endre orvosszakértő szakmai életrajzi adatai*. In: Horváth Miklós (szerk.): Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben. Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?. Argumentum Kiadó, 2024. 338.o.

⁹² *A Magyar Társadalom Lexikonja*, Budapest, Magyar Társadalom Lexikonja Kiadóvállalat, 1930, 281. o.

⁹³ Szabadság, 1946. május 10. (2. évfolyam, 104. szám)

⁹⁴ 8/1954. (IX. 1.) IM rendelet az igazságügyi szakértőkről szóló 44/1954. (VII. 29.) MT számú rendelet végrehajtásáról 4. §

áldozatainak koponyái is helyet kaptak az anyagban. A gyűjtemény nemcsak az országban, de nemzetközileg is elismert volt- olasz, amerikai ügyvédek és orvosok is csodájára jártak.

Karrierjének szenvedélye, a vadászat vetett véget, ugyanis egy olyan vadásztársaság tagja volt, amely sikasztási botrányba keveredett és Kelemen neve is felmerült, mint esetleges bűntárs. Hogy ez ténylegesen így volt-e vagy csak egy párton belüli tisztogatás áldozata lett, azt már sosem tudjuk meg. 1965. október 20-án, 66 évesen hunyt el, halálát gócos tüdőgyulladás okozta. Halálhíréről csupán egy szűkszavú, pár soros közlemény jelent meg a Népszava „Pénteki Mozaik” rovatának hasábjai között, mely Kelement a felszabadulás óta tevékenykedő orvosszakértőként említi, aki *„ebben a minőségében számos nagy bűnügy felderítésében segítette a hatóságokat”*.⁹⁵

Tehát ő az a Kelemen Endre, aki színre lép a Sziklai ügyben is, mint bírósági orvos és meglepő bizonyítékokkal egészíti ki Budvári és Földes véleményét. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ugyan jelenléte jogszerű az eljárásban, a fentebb említett szabályok miatt, mégsem volt nyoma a kirendelésének.

⁹⁵ Népszava, 1965. október 22.

S kik a gyilkosid, halott ezredes, kik?
Azok, akik az ifjúság, a nép
Lelkét mérgezték, eszét elrabolták:
Uri bitangok, Horthy-söpredék.
De megy a tél és feltúrt kertjeinkben
Újra kinyíl sok piros szekfű még
S szívében izzó rózsát hint sírodra
*Az új tavasszal egy-anyánk, a nép.*⁹⁶
Madarász Emil: Sziklai ezredes (részlet)

⁹⁶ MADARÁSZ Emil: *Sziklai ezredes*. In. Szabad hazánkért, Zrínyi Kiadó, Bp. 1957.

Felhasznált irodalom:

DARKÓ Jenő: *Budakeszi története (1000-tól 1766-ig)*. In. <https://amikisvarosunk.hu/2013/04/03/budakeszi-tortenete-1000-tol-1766-ig/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 04.)

EÖRSI László: *A Sziklai-legenda*. In. Betekintő, 15. évf. 2021/4.

EÖRSI László: *A Sziklai-mítosz*. In. Publicisztika, LXV. évf. 2021/24.

FARKAS Gyula: *A közigazgatás története 1944. december 24. – 1990. november 1.* In. Budakeszi évszázadai a harmadik évezred kezdetéig. Budakeszi, 2001.

FAZEKAS Eszter: „*Eleveneknek és holtaknak joguk van az igazsághoz*” – 1956 Budakeszin. In. Budakeszi évszázadai a harmadik évezred kezdetéig. Budakeszi, 2001.

FAZEKAS Eszter – MÓZA Katalin: *Sziklai-dossier 1956–1990*. In. Pest Megyei Hírlap, 1990. november 21.

HORNYÁK Szabolcs: *A köznyugalom elleni bűncselekmények. PhD doktori értekezés (2010)* In. <https://pea.lib.ptt.hu/bitstream/handle/pea/15670/hornyak-szabolcs-tezis-hun-2010.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)

HORVÁTH Attila: *Koncepciók perek a szovjet típusú diktatúrákban*. in. <https://rubicon.hu/cikkek/koncepcios-perek-a-szovjet-tipusu-diktaturakban> (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

HORVÁTH Attila: *Koncepciók perek Magyarországon*. in. Bonum Publicum

HORVÁTH Ibolya- SOLT Pál: *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez*. 2. Budapest, 1992.

HORVÁTH Miklós: *Jegyzetek a Sziklai-ügy margójára*, In. Rendszerváltó Szemle, 2022/3-4.

HORVÁTH Miklós: *A Sziklai-ügy véget ért?* Magyar Nemzet, 1991. február 26.

HUBER-SZABÓ Lőrinc: *A németek kitelepítése- 1946.* In. <https://hirmondo.budakeszi.hu/a-nemetek-kitelepítése-1946/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 04.)

JONES, Richard D.: *Jane's Infantry Weapons 2009/2010.* Jane's Information Group; 35. th Edition

KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog.* Osiris Kiadó, 2000.

KOVÁCS Gábor - SZÉCSI András: *Sziklai Sándor halálának orvosszakértői elemzése a korabeli szakértői vélemények alapján.* In: Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben. Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?.* Argumentum Kiadó, 2024.

LŐCSEI Gabriella: *Hatvanhárom éve történt.* In. <https://locsei.net/cikk438.html> (letöltés dátuma 2024. 03. 05.)

MADARÁSZ Emil: *Sziklai ezredes.* In. Szabad hazánkért, Zrínyi Kiadó, Bp. 1957.

MIKÓ Zsuzsanna: *A forradalom utáni megtorlás bírósági és ügyészégi szervezete, 1956–1961.* In. Történelmi Szemle, XLVIII. évf. 2006/1-2.

MORAVCSIK Ernő – SÓLYOM Andor: *Az orvos működési köre az igazságügyi közszolgálatban.* Budapest, 1901.

NAGY Szabolcs: *Emlékkönyv II. A Veszprémi törvényszék története 1945-1990.* Veszprém, 2020.

SAMONS, L., *What's Wrong with Democracy? From Athenian Practice to American Worship.* University of California Press, 2004.

SÓTONYI Péter: A Tóth Ilona ügy. In. https://reaktor.hu/2022/02/20/sotonyi_peter_podcast_a_tudomany_a_legszebb_jatek (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

SPECK István: *A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956.* Hadtörténelmi Közlemények, 1. sz.

SZÉCSI András- KOVÁCS Gábor: *Kelemen Endre orvosszakértő szakmai életrajzi adatai* In: Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben. Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?*. Argumentum Kiadó, 2024.

SZÉKELY György László: *Néhány gondolat a perújítási nyomozásról.* In. Magyar Jog MJ, 2024/3., 134-144. o.)

SZIKLAI Sándorné: *Lobogó élet. (Élmények és gondolatok).* Budapest, 1984.

SZTAKÓ Zsolt: *A sztálini koncepciók perekről a Prágai Magyar Hírlapban.* In. <https://felvidek.ma/2018/03/21/a-sztalini-koncepcios-perekrol-a-pragai-magyar-hirlapban/> (letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)

ZINNER Tibor: *Adalékok a magyarországi koncepciók perekhez.* História klub füzetek 3. Székesfehérvár, 1988.

ZINNER Tibor: *A kádári megtorlás rendszere.* Hamvas Intézet, 2001.

ZINNER Tibor: *A magyar nép nevében? Tanulmányok népbíróságokról, jogászokról, diktatúráról.* Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2021.

ZINNER Tibor: *XX. századi politikai perek.* Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999.

Jogforrások:

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról

1956. évi 28. törvényerejű rendelet a rögtönbíráskodásról

1957. évi 4. törvényerejű rendelet a gyorsított büntető eljárás szabályozásáról

1957. évi 25. törvényerejű rendelet a Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsának felállításáról és eljárásának szabályozásáról

1957. évi 34. törvényerejű rendelet a népbírószági tanácsokról és a bírósági szervezet, valamint a büntető eljárás egyes kérdéseinek szabályozásáról

1957. évi 63. számú törvényerejű rendelet

44/1954. (VII. 29.) MT rendelet az igazságügyi szakértőkről

8/1954. (IX. 1.) IM rendelet az igazságügyi szakértőkről szóló 44/1954. (VII. 29.) MT számú rendelet végrehajtásáról

6/1956. (XII. 11.) Kormányrendelet a rögtönbíráskodás részletes szabályainak megállapításáról

Kúria Bfv.138/2013.

Kúria Bkf.1042/2012.

BH.2013.63.

Tanúvallomások, jegyzőkönyvek, egyéb források:

A Magyar Társadalom Lexikonja, Budapest, Magyar Társadalom Lexikonja Kiadóvállalat, 1930.

BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz

Fehér István és társai, Fővárosi Bíróság B.XIII.1990/1957 ügy iratai, illetve Legfelsőbb Bíróság népbírószági Tanács Nbf. III.5110/1958 ügyszámok alatt, Budapest Főváros Levéltára

Filmek 1956-ról. *Budakeszi Iránytű*, 2006. október.

Márity László gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1956. november 29.

Márity Lászlóné Gaál Ilona önvallomása, 1956. december 6.

Márity Lászlóné Gaál Ilona tárgyalási tanúvallomása, 1957. augusztus 21.

Mihály István gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1957. február 5.

Nemzeti Emlékezet Bizottság, <https://neb.hu/asset/phpolgBcZ.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 10. 31.)

Népszava, 1965. október 22.

Ostoros Gyula tárgyalási tanúvallomása, 1957. október 4.

Perek 56'. <https://perek56.hu/ords/f?p=1051:1> (utolsó megtekintés: 2024. 10. 31.)

Szabadság, 1946. május 10. (2. évfolyam, 104. szám)

Varjaski Milánné tárgyalási tanúvallomása, 1957. augusztus 17.